

Tuija Korpela

Keneltä Kela perii?

Selvitys Kelassa tehtävän perinnän asiakkaista

Kirjoittaja

Tuija Korpela, tutkija, YTM
Kelan tutkimus
etunimi.sukunimi@kela.fi

© Kirjoittaja ja Kela

www.kela.fi/tutkimus

ISSN 2323-9239

Helsinki 2017

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	4
Alkusanat	5
1 Johdanto	6
2 Perintä Kelassa	7
2.1 Etuuksien takaisinperintä.....	7
2.2 Opintolainan takausvastuusaatavan perintä	9
2.3 Elatusapuvelan perintä.....	9
2.4 Perinnän vaiheita	10
2.4.1 Ulosotto	10
2.4.2 Passiiviperintä.....	11
2.4.3 Saatavan vanhentuminen	11
2.4.4 Perinnästä luopuminen	11
3 Tutkimuksen kuvaus	11
3.1 Tutkimuskysymykset.....	12
3.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät	12
4 Tulokset.....	13
4.1 Perintälajien ja -tapausten määrä.....	14
4.2 Eri perintälajien asiakkaiden vertailu taustamuuttujittain	15
4.3 Perinnän asiakkaiden tulot ja tulonlähteet	16
4.4 Perintävelka, sen lyhennykset ja suhde perintäasiakkaan tuloihin	19
4.5 Etuuksien takaisinperinnän asiakkaiden vertailu kaikkiin Kelan etuuksia saaneisiin	25
4.6 Takausvastuuvälillisten vertailu opintolainavelallisiin	27
5 Yhteenveto.....	30
Lähteet	32
Liitteet	34

TIIVISTELMÄ

Kelassa tehdään kolmea erilaista perintää. Isoin perintäkokonaisuus on etuuksien takaisinperintä, joka liittyy tilanteisiin, joissa Kelan maksamaa etuutta on maksettu liikaa tai aiheettomasti. Kelalla on lakisääteinen velvollisuus periä ylimääräiset maksut takaisin. Toinen perinnän laji on opintolainan takausvastuusaatavan perintä, joka koskee valtion takaaman opintolainan perintää. Valtio takaa opintotukeen kuuluvan opintolainan, jota opiskelija voi hakea pankilta. Mikäli hän ei kykene maksamaan lainaa sovitusti takaisin, Kela maksaa lainan pankille ja perii sen takaisin lainanottajalta. Kolmantena perintälajina on elatusapuvelan perintä. Se liittyy tilanteisiin, joissa lapsen lähivanhemmalle maksetaan elatustukea elatusvelvollisen vanhemman laiminlyötyä sovitun elatusavun maksamisen. Tällöin Kelalle siirtyy oikeus elatusavun perintään elatusvelvolliselta.

Selvityksessä kuvataan, keitä ovat Kelan perinnän asiakkaat demografisten ja taloudellisten tietojen perusteella tarkasteltuna. Lisäksi tarkastellaan perintävelkaan ja sen lyhennyksiin liittyviä tietoja. Selvityksen aineistona on käytetty Kelalla olevia rekisteritietoja perinnän asiakkaista vuodelta 2014. Perinnän asiakkaita tarkastellaan sekä yhtenä ryhmänä että perintälajeittain. Kolmen perintälajin – etuuksien takaisinperinnän, opintolainan takausvastuusaatavan ja elatusapuvelan – lisäksi omana ryhmänään tarkastellaan niitä henkilöitä, joilla on kesken useamman perintälajin perintää. Aineistoa on analysoitu kuvailevin tilastollisin menetelmin esimerkiksi ristiintaulukoimalla.

Kaiken kaikkiaan Kelan toimeenpanemaa perintää oli vuoden 2014 lopussa kesken noin 171 000 henkilöllä, joista tarkastelussa vaadittavat tiedot löytyivät 162 683 henkilölle. Heistä hieman yli puolet (55 %) oli pelkästään etuuksien takaisinperinnän asiakkaita. Pelkästään elatusapuvelallisia asiakkaita oli noin viidesosa (19 %) ja pelkästään opintolainan takausvastuuelallisia reilu kymmenes (12 %). Useamman perintälajin perintää oli kesken 14 prosentilla perintäasiakkaita. Vajaalla kolmanneksella (28 %) kaikista perinnän asiakkaista oli vuoden 2014 lopussa kesken useampi kuin yksi perintätapaus eli esimerkiksi useamman etuuden takaisinperintää.

Selvityksestä käy ilmi, että eri perintälajien asiakkaat eroavat toisistaan sekä demografisesti että taloudellisten tietojensa perusteella. Pelkästään etuuksien takaisinperintävelalliset ja pelkästään opintolainan takausvastuuelalliset ovat hieman useammin naisia kuin miehiä. Lisäksi noin 60 prosenttia näiden perintälajien asiakkaista on alle 35-vuotiaita ja naimattomia. Pelkästään elatusapuvelallista suurin osa (93 %) on miehiä ja iältään 35–54-vuotiaita (73 %). Eronneiden osuus elatusapuvelallisista on 42 prosenttia. Useamman perintälajin asiakkaiden joukossa painottuu niin ikään miesten (68 %) ja 35–54-vuotiaiden (73 %) osuudet. Elatusapuvelalliset ovat keskimäärin hieman muita perinnän asiakkaita parempituloisia, mutta kokonaisuudessaan Kelan perinnän asiakkaiden havaitaan olevan muuhun väestöön verrattuna huomattavasti pienituloisempia. Noin puolet heistä oli vuoden 2014 aikana ollut ainakin jonkin aikaa työttömänä.

Avainsanat: Kela, asiakkaat, takaisinperintä, sosiaalietuudet, opintolainat, opintolainan takausvastuu, saatavat, elatusapuvelka

ALKUSANAT

Tämä tutkimus sai alkunsa Kelan hankinta- ja lakiyksikön päällikön Suvi Onnisen aloitteesta keväällä 2016. Koolle kutsuttu joukko Kelan perintäasioista vastaavan lakiyksikön ja Perintäkeskuksen asiantuntijoita sekä perinnän tilastoinnista vastaava henkilö ja pari tutkimusryhmän edustajaa kävivät yhdessä läpi toiveita ja mahdollisuuksia tutkimuksen toteuttamiseksi. Monista toiveista toteutettavaksi valikoitui tarkentavien keskustelujen ja käytettävissä olleiden resurssien myötä tämä Kelan rekistereihin pohjautuva selvitys siitä, keitä Kelan perinnän asiakkaat ovat.

Minulle kyseessä oli ensikosketus niin perintään kuin rekisteritutkimukseen, joten useiden henkilöiden apu on ollut tarpeen niin työn aloittamisessa kuin sen lopettamisessakin. Kelan perintärekistereihin minut perehdytti Kelan tilasto- ja tietovarastoryhmän suunnittelija Anna Koski-Pirilä ja työvälineiden haltuunotossa opastivat tutkijakollegat Tapio Räsänen ja Elina Ahola. Elina oli suureksi avuksi myös itse aineiston tuottamisessa – varsinkin tulotietojen poiminta perustui pääosin hänen aiempaan työhönsä. Lisäksi sain Elinalta apua mielekkäiden tarkastelukulmien pohdintaan ja erityisesti aineiston kuvauksen täsmentämiseen käsikirjoitusvaiheessa. Kelan Perintäkeskuksen päällikkö Heli Hänninen oli avulias perinnän toimeenpanoon liittyvissä kysymyksissä ja niin sanotun maallikkonäkökulman tekstin ymmärrettävyyden parantamiseksi tarjosi tutkijakollega Päivi Tillman.

Täten haluankin esittää suuret kiitokset avustanne kaikille edellä mainituille sekä muille työtä matkan varrella kommentoineille ja tukeneille henkilöille.

Kesällä 2017

Tuija Korpela

1 JOHDANTO

Suomalaiseen sosiaaliturvaan oikeutetut henkilöt voivat hakea Kelalta sen toimeenpanovaltaan kuuluvia sosiaaliturvaetuuksia. Kela tekee etuuspäätökset perustuen lakeihin, joissa on määritetty etuuksien määrä ja niiden saamisen ehdot. Toisinaan etuutta maksetaan syystä tai toisesta liikaa tai aiheettomasti, jolloin se on lain mukaan perittävä takaisin. Etuuksien maksamisen lisäksi Kela vastaa myös niiden takaisinperinnästä. Lisäksi Kelassa tehdään opintolainan takausvastuusaatavan sekä elatusapuvelan perintää. Opintolainan takausvastuusaatavan perintä liittyy tilanteeseen, jossa valtion takaaman opintolainan nostaja ei pysty maksamaan velkaa takaisin pankille. Kela maksaa lainan pankille valtioneuvoston perusteella ja perii sen sitten takaisin lainan ottajalta. Elatusapuvelkaa Kela perii tilanteissa, joissa elatusvelvollinen vanhempi laiminlyö elatusavun maksamisen ja lähivanhempi hakee siitä syystä Kelan elatustukea. Tällöin Kelalle siirtyy oikeus periä elatusapu elatusvelvolliselta.¹

Vuoden 2014 aikana Kela peri asiakkailta takaisin yhteensä reilut 141 miljoonaa euroa, josta noin puolet kertyi elatusapuvelan perinnästä ja reilu kolmasosa etuuksien takaisinperinnästä. Vuoden 2014 lopussa saatavia oli yhteensä noin 472 miljoonaa euroa.

Vaikka Kelan toimeenpanema perintä perustuu lakiin ja ylläpitää hyvinvointivaltion kannatusperustaa, sitä arvostellaan myös siitä, että se aiheuttaa hankalia ja kohtuuttomia tilanteita pienituloisille (ks. esim. Yle Kioski 2015). Kohtuuttomina pidettyjen tilanteiden lisäksi perintä nousee otsikoihin useimmiten etuuksien väärinkäyttöön liittyvissä tapauksissa. Tutkimuksia ja selvityksiä etuuksien väärinkäytön syistä ja yleisyyden arvioinnista on tehty jonkin verran (ks. esim. Hellsten ja Uusitalo 1999; Niemelä ja Kangas 2008; Sosiaalibarometri 2013; Karjalainen 2014; Rautiainen 2016). Tämän selvityksen aineistossa ei ollut tietoa siitä, johtuiko etuuksien takaisinperinnän perusteena ollut liikamaksu etuudensaajan tahallisesta vilpillisestä menettelystä. Kelan tilastojen mukaan vuonna 2014 kirjattiin epäiltyjä väärinkäyttötapauksia 2 243 kappaletta, joista 1 550 johti tutkintapyyntöön. Tämän selvityksen aineistossa oli vuoden 2014 lopussa kesken yhteensä 146 433 etuuksien takaisinperintätapausta, joten todennetut väärinkäyttötapaukset muodostavat aineistosta hyvin pienen osan.

Yleisemmällä tasolla Kelan toimeenpanemaa perintää on tutkittu varsin vähän. Joitakin opinnäytetöitä on tehty Kelan toimeenpanemasta perinnästä vastaavan Perintäkeskuksen toimintaan ja asiakaspalveluun liittyen (ks. esim. Koivula 2014; Mankonen 2015; Soininen 2016). Ennen vuonna 2014 toimintansa aloittaneen Perintäkeskuksen perustamista perintää tehtiin kuudessa erillisessä perintäyksikössä². Perintäkeskuksen keskeisenä tavoitteena on ollut yhtenäistää perinnän käytäntöjä ja parantaa asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua, jonka toteutumista on niin ikään tarkasteltu kahdessa opinnäytetyössä (Launiemi 2014; Niemelä 2015).

¹ Perintään liittyviä lakipykäläitä esim. L 65/1994 § 27, § 38–40; L 580/2008, § 19–27; L 938/2014, § 31.

² Etuuspäätöksistä vastaavat vakuutuspiirit ja etuuksien vastuuyksiköt tekevät edelleen joidenkin etuuksien takaisinperintää velan erääntymiseen asti.

Koska perintää ja perinnän asiakkaita on tutkittu vain vähän, päädyttiin nyt tekemään selvitys siitä, keitä Kelan perinnän asiakkaat ylipäänsä ovat. Aiemmin vain opintolainan takaisinmaksun kanssa ongelmiin joutuneiden eli takausvastuuvälillisten taustoja on selvitetty rekistereiden perusteella (Toikka 2004 ja 2005). Tässä selvityksessä tarkastellaan kaikkien kolmen perintälajin eli etuuksien takaisinperinnän, opintolainan takausvastuusaatavan ja elatusapuvelan perinnän asiakkaiden demografisia taustoja ja taloudellista tilannetta rekisteritietojen perusteella. Tarkastelussa ovat mukana ne henkilöt, joilla oli vuoden 2014 lopussa kesken jotain perintää Kelassa.

Työn rakenne on seuraava. Luvussa 2 käydään läpi tarkemmin Kelan eri perintälajit ja kuvataan perintään liittyvät keskeisimmät prosessit. Kolmannessa luvussa kuvataan tarkemmin tutkimuskysymykset sekä tutkimuksessa käytetty aineisto ja menetelmät. Neljännessä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset ja viidennessä luvussa vedetään ne yhteen sekä pohditaan niiden pohjalta tehtäviä johtopäätöksiä.

2 PERINTÄ KELASSA

Tässä luvussa kuvataan Kelan toimeenpaneman perinnän prosessit pääpiirteittäin. Ensinnä kuvataan kunkin perintälajin osalta ne syyt, miksi perintään päädytään. Lisäksi käydään läpi perintäprosessin eri vaiheita.

2.1 Etuuksien takaisinperintä

Etuuden takaisinperintätilanne syntyy, kun etuutta on maksettu liikaa tai aiheettomasti. Tällaisia ovat esimerkiksi seuraavat tilanteet:

- etuuden myöntämistä koskeva päätös on annettu väärin perustein
- etuudensaajalle myönnetään jälkikäteen muu etuus, jonka vaikutuksen vuoksi aiemmin myönnetty etuus on maksettu aiheetta tai liian suurena
- etuuspäätöksen antamisen jälkeen etuuden saamiseen liittyvät olosuhteet ovat muuttuneet eikä etuudensaaja ole ilmoittanut muutoksesta – tai etuudensaaja on ilmoittanut muutoksesta ajoissa, mutta hakemuksen ratkaisu on Kelassa viipynyt
- etuutta on maksettu ajalta, jolloin sen maksamisen olisi pitänyt olla keskeytettynä
- etuutta on muusta syystä (esimerkiksi ratkaisu-, kirjoitus-, tiedonsiirto- tai laskuvirheen vuoksi) maksettu liikaa. (Kela 2016a.)

Etuuksien liikamaksu liittyy siis usein elämäntilanteiden muutoksiin, jolloin erilaisten tukimuotojen tarve vaihtelee. Etuudensaaja ei aina välttämättä ehdi tai ymmärrä ilmoittaa muutoksesta ajoissa tai päätöksentekoprosessi kestää, jolloin liikamaksua ehtii syntyä. Kelan tilastojen mukaan vuonna 2014 työmarkkinatuen takaisinperintään johtaneiden päätösten yleisimpiä syitä olivat poissaolo aktivointitoimenpiteistä, ensisijaisen etuuden saaminen tai oikeus siihen ja omat ansiotulot tai muutokset niissä. Työttömyysturvan peruspäivärahassa yleisimpiä syitä olivat puolestaan ansiotulot, niiden muutokset ja toisen etuuden saaminen. Yleisen asumistuen

takaisinperinnän yleisimpiä syitä olivat niin ikään ansiotulot tai muutokset niissä, muutokset asuinolosuhteissa ja selvitysten puute asumistukeen liittyvissä tarkastuksissa.

Lähtökohtaisesti aiheetta tai liikaa maksettu etuus peritään takaisin kertamaksuna. Jos asiakas ei kykene maksamaan perittävää summaa kertasuorituksena, voidaan sopia maksusta myös muilla tavoilla, kuten kuittaamalla (eli vähentämällä perittävää summaa vähitellen) samasta, rinnasteisesta tai muusta etuudesta tai tehdä osamaksusuunnitelma. Etuuksien takaisinperinnässä kuullaan asiakasta eli annetaan hänelle mahdollisuus esittää oma käsityksensä asiasta ennen asian ratkaisemista ja takaisinperintäpäätöksen antamista.

Perinnästä voidaan luopua kokonaan tai sen määrää voidaan alentaa, mikäli alentaminen tai luopuminen katsotaan kohtuulliseksi tai mikäli liikaa maksettu määrä on vähäinen. Takaisinperinnän kohtuullistamista harkittaessa selvitetään etuudensaajan kokonaistilanne. Harkinnassa huomioidaan etuudensaajan sosiaalinen asema (kuten huoltovelvollisuus), taloudellinen asema (kuten toimeentuloedellytykset) ja se onko, etuudensaaja menettänyt liikasuorituksen vuoksi jonkin muun etuuden. Lisäksi kohtuullisuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon Kelan tai muun vastaavan viranomaisen tai tahon myötävaikutus liikasuoritukseen ja tapauksesta kulunut aika. Jos liikamaksu johtuu etuudensaajan vilpillisestä menettelystä, takaisinperinnästä ei luovuta eikä perittävän määrää alenneta. (Kela 2016a.)

Opintotuen tulovalvonta

Opintotuen tulovalvontaan liittyvät takaisinperintätapaukset on tässä selvityksessä luettu mukaan etuuksien takaisinperintätapauksiin, vaikka ne taustaltaan poikkeavat hieman muiden etuuksien takaisinperinnästä.

Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja opintolainan valtiontakauksesta. Opintotuen myöntämisen perusteita ovat oppilaitokseen hyväksyminen, päätoiminen opiskelu, opinnoissa edistyminen sekä taloudellisen tuen tarve. Taloudellisen tuen tarve määritellään sen mukaan, kuinka paljon opiskelijalla on muita tuloja. Opintotukea nostaville opiskelijoille on asetettu veronalaisten tulojen vuosituloraja, joka riippuu heidän nostamiensa tukikuukausien määrästä.³

Opiskelijoiden pitää itse huolehtia siitä, etteivät heidän tulonsa ylitä vuositulorajaa. Mikäli niin tapahtuu, opiskelija voi hakea tukea vain osalle opiskelukuukausista, perua tuen etukäteen tai palauttaa jo maksettua tukea vapaaehtoisesti. Muussa tapauksessa Kela perii tuen takaisin tietyn kaavan mukaan.⁴ Jotta opiskelija välttyisi takaisinperinnältä, palautus pitää tehdä kyseistä vuotta seuraavan vuoden toukokuun loppuun mennessä. Verotuksen ennakkotiedot ovat täl-

---

³ Opiskelija saa tienata 660 euroa jokaista tukikuukautta ja 1 970 euroa jokaista tuetonta kuukautta kohti. Esimerkiksi yhden tukikuukauden kalenterivuoden aikana nostava opiskelija voi vuoden aikana tienata 22 330 euroa. Vastaavasti 10 tukikuukautta nostava opiskelija saa tienata 10 540 euroa. Tukikuukausiksi luetaan ne kuukaudet, jolloin opiskelija nostaa joko opintorahaa tai asumislisää tai molempia. Pelkän opintotukeen kuuluvan opintolainan nostamista ei lasketa tukikuukaudeksi. Kesken kalenterivuoden opintonsa aloittavien tai lopettavien opiskelijaajan ulkopuolisia tuloja ei huomioida, mutta niistä pitää tehdä selvitys, mikäli vuosituloraja ylittyy. (Kela 2016d.)

⁴ Ylityksen jokaista alkavaa 1 310 euroa kohden peritään takaisin yhden tukikuukauden opintoraha ja asumislisä aikajärjestyksessä alkaen kalenterivuoden viimeisestä tukikuukaudesta. Jos vapaan tulon ylitys on ollut enintään 220 euroa, liikaa maksettua tukea ei kuitenkaan peritä takaisin. (L 65/1994, § 27.)

löin saatavilla ja lopullisesti verotustiedot vahvistetaan marraskuussa. Seuraavan vuoden helmikuussa Kela tekee takaisinperintään liittyvät päätösehdotukset, joihin on vielä mahdollista pyytää oikaisua esimerkiksi opiskeluaian ulkopuolisia tuloja selvittämällä. Takaisinperinnän eräpäivä on huhtikuussa ja takaisin perittävään määrään lisätään opintotukilakiin perustuva 15 prosentin korotus.

2.2 Opintolainan takausvastuusaatavan perintä

Toinen Kelan perintälaji on opintolainan takausvastuusaatavan perintä, mikä tarkoittaa valtion takaaman opintolainan perintää. Kelasta opintorahaa tai Koulutusrahastolta aikuiskoulutustukea saavat henkilöt voivat saada opintolainan valtioneuvoston⁵, jolloin he eivät tarvitse lainalle muuta vakuutta. Takaus on voimassa enintään 30 vuotta ensimmäisen lainaerän nostamisesta. Kelan myönnettyä opintolainan valtioneuvoston, opiskelija voi hakea lainaa valitsemaansa pankista. Opiskelija (jatkossa asiakas) ja pankki sopivat opintolainan korosta ja takaisinmaksuaikataulusta. (Kela 2016b.)

Jos asiakkaalla ei ole mahdollisuutta tai kykyä maksaa opintolainaa takaisin pankille, pankki voi vaatia Kelaa maksamaan velan pankille takauksen perusteella. Tämän jälkeen Kela aloittaa takausvastuusaatavan perinnän asiakkaalta. Saatava pyritään perimään kertamaksuna, mutta jos asiakas ei pysty maksamaan velkaa kerralla, voi Perintäkeskus tehdä asiakkaan kanssa osamaksusuunnitelman tai takausvastuusaatavaa voidaan asiakkaan tahdosta periä myös hänelle maksettavasta etuudesta. Mikäli asiakkaan taloudellinen tai terveydellinen tilanne on pitkkestoisesti heikentynyt, hän voi hakea osittaista tai kokonaista maksuvapautusta. (Kela 2016b.)

2.3 Elatusapuvelan perintä

Kolmantena perintälajina Kelassa on elatusapuvelan perintä. Jos vanhemmat eroavat, on lapsella oikeus saada elatusapua siltä vanhemmalta, joka ei asu lapsen kanssa (elatusvelvollinen). Vanhemmat voivat sopia elatusavusta ja sen suuruudesta vapaamuotoisesti tai kunnan sosiaalitoimen vahvistamalla sopimuksella. Jos vanhemmat eivät pääse sopuun elatusavusta, tuomioistuimien vahvistaa elatusavun määrän. Jos elatusvelvollinen vanhempi ei syystä tai toisesta kuitenkaan maksa elatusapua, voidaan lapsen elatus turvata Kelan maksamalla elatustuella, mikäli elatussopimus on vahvistettu tuomioistuimissa tai kunnan sosiaalitoimissa. Kelasta voi hakea elatustukea myös muutamissa muissa tilanteissa, mutta elatusapuvelan perintä liittyy niihin tilanteisiin, kun elatusvelvollinen vanhempi on laiminlyönyt elatussopimusta. Elatusapuvelan perintäoikeus siirtyy siis Kelalle silloin, kun lähivanhemmalle myönnetään elatustuki elatusvelvollisen etävanhemman laiminlyötyä elatusavun maksamisen. (Kela 2016c.)

Kelan maksaessa elatustukea elatusavun maksamisen laiminlyönnin perusteella, sille siirtyy oikeus elatusapuun sen maksaman elatustuen määrän osalta (takautumissaatava). Lapsella on oikeus saada takautumissaatavan ylittävä osa elatusavusta (lapsen saatava). Kela maksaa lähivanhemmalle elatustuen ja perii elatusvelvolliselta kaikki maksamatta jätetyt elatusavut lapsen

---

⁵ Lisäksi lainatakauksen voi saada muutamassa poikkeustilanteessa, vaikka ei saisikaan opintorahaa (Kela 2016e).

saatavalle määrättyine viivästyskorkeineen. Takautuvien elatusapuvelkojen lisäksi elatusvelvollisen tulee maksaa kaikki kuukausittain erääntyvät elatusavut Kelalle niin kauan kuin Kela maksaa elatustuen lasta hoitavalle vanhemmalle. (Kela 2016c.)

Elatusvelvollinen voi sopia Kelan kanssa maksujärjestelystä, jonka mukaan hän voi lyhentää velkaansa vapaaehtoisesti. Elatusapuvelkaa voidaan elatusvelvollisen aloitteesta sopia myös kuitattavaksi hänen saamistaan Kelan etuuksista. Elatusvelvollinen voi hakea väliaikaista maksuvapautusta, mutta maksuvapautus ei koske lapsen saatavaa. Elatusavun perinnästä ei siis luovuta eikä saatavan määrää kohtuullisteta lapsen saatavan tai sen koron osalta. Vain lapsi itse voi täysi-ikäiseksi tultuaan luopua hänelle kuuluvan elatusavun perinnästä. Takautumissaatava peritään kuitenkin näissä tapauksissa loppuun asti eli lapsen luopuminen ei vaikuta Kelalle kuuluvan takautumissaatavan perimiseen. (Kela 2016c.)

2.4 Perinnän vaiheita

Kelan perintää toimeenpanevan Kelan Perintäkeskuksen tavoitteena on periä saatavana oleva summa kerralla, mutta useinkaan tämä ei ole mahdollista. Perintäkeskus pyrkii sopimaan maksujärjestelyistä asiakkaan kanssa yhteisymmärryksessä. Erilaisia tapoja ovat jo mainitut kuittaamiset sekä osamaksujärjestelyt. Jos asiakas ei kuitenkaan hoida maksuja suunnitelman mukaisesti, lähetetään perintä Kelasta ulosottoon. Etuuksien takaisinperinnän ja opintolainan takausvastuusaatavan tapauksessa asiakkaalle lähetetään sitä ennen kaksi maksukehotuskirjettä. Elatusapuvelka siirretään ulosottoon viipymättä maksuvaikeuksien ilmennyttyä. (Kela 2016a, b ja c.)

2.4.1 Ulosotto⁶

Ulosottoviranomaiset pyrkivät siihen, että velallinen maksaa velkansa vapaaehtoisesti maksukehotuksella tai tehtävän maksusopimuksen tai -suunnitelman mukaisesti. Jos maksua ei saada, tehdään palkan, eläkkeen, elinkeinotulon tai omaisuuden ulosmittaus. Ulosmittauksella tarkoitetaan sitä, että velallisen tuloja pidätetään velkojen maksamiseksi tai velallisen omaisuutta myydään ja niistä saatavat tulot käytetään velkoihin. Ulosmittauksessa velalliselle pitää jäädä tietty suojaosuus tuloistaan. (Oikeuslaitos 2016.)

Elatusapuvelka ulosotossa

Sekä lapsen saatava että Kelan takautumissaatava ovat ulosotossa niin sanottua etuoikeutettua velkaa, mikä tarkoittaa sitä, että velalliselta kertyneet varat käytetään ensisijaisesti elatusapuvellan lyhentämiseksi, mikäli velallisen varat eivät ulosotossa riitä kaikkien velkojen maksamiseen. Jos ulosotossa on perittävänä lapselle maksettavaa elatusapua, palkan ulosmittauksessa tingitään velallisen toimeentulon tasosta lapsen elatuksen turvaamiseksi. Säännönmukaisesti ulosmitattava määrä voidaan siis ylittää, jos se on tarpeen lapselle maksettavan jatkuvasti erääntyvän elatusavun suorittamiseksi. (Kela 2016c.)

---

⁶ Ulosoton koko prosessi on kuvattu ulosottokaareissa (L 705/2007).

2.4.2 Passiiviperintä

Jos velka palautuu velkojalle (tässä tapauksessa Kela) ulosotosta siksi, että velallinen on todettu varattomaksi, on velkojan mahdollisuus pyytää velasta merkintää passiivirekisteriin. Tällöin ulosottoviranomaisen tietoon tulevista velallisen varoista voidaan periä velkaa, vaikka ulosotto onkin muuten keskeytynyt. (L 705/2007, luku 3 § 102–104.) Kelassa passiiviperintä on helmikuusta 2016 lähtien ollut käytössä kaikissa perintälajeissa.

2.4.3 Saatavan vanhentuminen

Saatavan vanhentumisella tarkoitetaan sitä, että velallisen velvollisuus maksaa velkaa takaisin lakkaa. Etuuksien takaisinperintään liittyvä saatava vanhentuu 5 vuoden kuluttua lainvoimaiseksi tulleen takaisinperintäpäätöksen antamisesta ja opintolainan takausvastuusaatava 5 vuoden kuluttua siitä päivästä, jolloin Kela on maksanut lainan pankille. Vanhentumisen voi kuitenkin sitä ennen katkaista, jolloin katkaisusta alkaa kulua uusi 5 vuoden vanhentumisaika. Vanhentuminen katkeaa muun muassa silloin, kun velallinen maksaa saatavaa takaisin, velalliselle lähetetään maksukehotus tai ulosotto tulee vireille tai päättyy esteeseen. (Kela 2016a ja b.)

Lopullisesti velka vanhentuu 15 (tai joissain tapauksissa 20) vuoden kuluttua. Jos velallinen on alkuperäisen vanhentumisajan kuluessa vaikeuttanut velkojan maksunsaantia eikä tuomioistuimien pidä jatkamista velallisen kannalta kohtuuttomana, voidaan vanhentumisaikaa tuomioistuimen päätöksellä jatkaa vielä 10 vuodella. (Kela 2016a ja b.)

Elatusapuvelan vanhentuminen

Oikeus takautumissaatavan ja lapsen saatavan perimiseen voi lakata vanhentumisen tai maksuvelvollisuudesta vapauttamisen vuoksi. Elatusapuvelka vanhenee 5 vuodessa eikä vanhentumisaikaa voi katkaista. Vanhentuminen lasketaan vuosittain kertyneelle elatusapuvelalle. (Kela 2016c.)

2.4.4 Perinnästä luopuminen

Kela voi luopua sekä etuuksien takaisinperinnästä että opintolainan takausvastuusaatavan perinnästä tapauskohtaisen harkinnan jälkeen. Perinnästä luopumista ennen saatavan vanhentumista voidaan harkita, jos toistuvat perintätoimenpiteet (kuten ulosoton kautta periminen) ovat osoittautuneet tuloksettomiksi ja on todennäköistä, että saatavaa ei saada velallisen taloudellisen tilanteen vuoksi jatkossakaan perittyä. Luopumista voidaan harkita sekä Kelan aloitteesta että asiakkaan vaatimuksesta. (Kela 2016a ja b.)

3 TUTKIMUKSEN KUVAUS

Tämän selvityksen tarkoituksena on kuvata Kelan perinnän asiakkaita ja toimia pohjana esimerkiksi perinnän vaikutuksiin keskittyville tutkimuksille. Kyseessä on rekisteritutkimus.

3.1 Tutkimuskysymykset

Rekistereiden perusteella kuvataan kaikkien Kelan eri perintälajien eli etuuksien takaisinperinnän, opintolainan takausvastuusaatavan sekä elatusapuvelan perinnän asiakkaita.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Keitä ovat Kelan perinnän asiakkaat demografisesti tarkasteltuina?
- Millainen on Kelan perinnän asiakkaiden taloudellinen tilanne tulojen, tulonlähteiden ja perintävelan perusteella?
- Eroavatko Kelan eri perintälajien asiakkaat toisistaan demografisesti tai taloudellisen tilanteensa mukaan?
- Kuinka monella asiakkaalla on samanaikaisesti useampaa perintävelkaa Kelalle?

Tarkasteltavat demografiset tekijät ovat sukupuoli, ikä, siviilisääty ja asuinmaakunta. Taloudellista tilannetta tarkastellaan tulotason, työtulojen, sosiaaliturvaetuuksien saamisen, velan suuruuden sekä sen mukaan, kuinka paljon henkilöt ovat maksaneet perintävelkoja Kelalle. Henkilöiden taloudellista tilannetta kuvataan myös suhteuttamalla vuoden 2014 tulot vuoden 2014 aikana lyhennetyn perintävelan sekä jäljellä olevan perintävelan määrään.

3.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimuksen aineistona on käytetty Kelalla olevia rekisteritietoja vuodelta 2014. Tutkimuksessa käytetyt Kelan etuustiedot sekä Kelalla olevat verotus- ja väestötiedot on yhdistetty toisiinsa anonyymien henkilötunnusten avulla.

Tutkimuksessa on luotu vuositasoinen aineisto niistä henkilöistä, joilla vuoden 2014 lopussa oli kesken Kelan tekemää perintää. Kesken olevalla perinnällä tarkoitetaan sitä, että perintäpäättös on lainvoimainen, eikä perintää ole vielä saatettu loppuun. Muuta tietoa perintäprosessin vaiheesta ei ole sisällytetty aineistoon. Näin ollen ei ole tiedossa, koska perintä on alkanut, millainen maksusuunnitelma asiakkaiden kanssa on tehty tai minkälaisia perintätoimenpiteitä on toimeenpantu (onko perintä esimerkiksi viety ulosottoon). Etuuksien takaisinperinnän osalta aineistoa kootessa menetettiin tieto siitä, minkä etuuden perintä on kyseessä. Etuuksien takaisinperintää tarkastellaan siis yhtenä kokonaisuutena.

Tutkimuksessa tarkasteltavat tulotiedot on Kelan etuuksien osalta saatu Kelan etuustietojen rekistereistä ja muiden tulojen osalta Kelan käytössä olevista Verohallinnon verotustiedoista. Tulotiedot ovat bruttotulotietoja ja niistä mukana ovat kaikki veronalaiset ansio- ja pääomatulot sekä Kelan maksamat verovapaat sosiaalietuudet. Erityisesti on huomattava, että verovapaista sosiaalietuuksista mukana ei ole toimeentulotuki, sillä vuonna 2014 sen maksamisesta huolehtivat vielä kokonaan kunnat.

Tarkasteltaessa sosiaaliturvaetuuksien saamista eri etuuksia on selkeyden vuoksi summattu yhteen teemoittain etuuslajeiksi. Osa etuuslajeista sisältää sekä Kelan että muiden tahojen maksamia etuuksia. Asumistuki on luettu yleinen ja eläkkeensaajan asumistuki; työttömyysturvaetuudeksi työttömän peruspäiväraha, työmarkkinatuki ja ansiosidonnainen päiväraha;

perhe-etuuksiksi vanhempainpäiväraha, kotihoidontuet ja lapsilisä; opintoetuuksiksi opintoraha, asumislisä ja sotilasavustus; eläkkeisiin kansaneläke, takuueläke, työeläke ja rintamalisät; vammaistuiksi eläkkeensaajan hoitotuki, alle 16-vuotiaan vammaistuki, yli 16-vuotiaan vammaistuki ja ruokavaliokorvaus. Lisäksi sairauspäivärahan ja kuntoutusrahan saamista tarkastellaan yhdessä.

Kelan rekistereiden pohjalta on luotu selvitystä varten myös vertailuaineistoja. Etuuksien takaisinperintävelallisia vertaillaan vuonna 2014 Kelan etuuksia⁷ saaneisiin ja opintolainan takausvastuovelallisia heihin, joilla oli vuoden 2014 lopussa opintolainaa. Lisäksi vertailukohtana käytetään koko väestön vuoden 2014 verotustietoja. Aineistossa ovat mukana ne elossa olleet henkilöt, jotka vuoden 2014 lopussa asuivat vakituisesti Suomessa. Opintolainan takausvastuovelallisten vertailukohtana käytettävään aineistoon opintolainavelallisista on lisäksi poimittu Kelan pankeilta saama tieto opintolainavelallisista ja velan suuruudesta vuoden 2014 lopussa.

Varsinaiseen perinnän asiakkaat sisältävään aineistoon on perintään liittyvistä rekistereistä poimittu perintälajin ja kesken olevien perintätapausten lisäksi tiedot siitä, kuinka paljon asiakkailta on alkujaan päätetty periä, kuinka paljon he ovat lyhentäneet tätä velkaa ja kuinka paljon velkaa on vielä jäljellä. Mikäli asiakkaalla on ollut kesken useampia perintätapauksia, niiden perintään liittyvät summat on laskettu yhteen. Nämä summat koskevat vuoden 2014 lopussa kesken olevia perintöjä. Lisäksi on laskettu, kuinka paljon asiakkaat ovat maksaneet perintään liittyviä summia Kelalle takaisin vuoden 2014 aikana. Näissä tapauksissa maksetut summat saattavat liittyä myös muihin perintätapauksiin, jotka eivät välttämättä enää vuoden 2014 lopussa ole olleet kesken. Suhteuttamalla perittäviä ja jo perittyjä summia perinnän asiakkaiden tulotietoihin pyritään syventämään kuvaa perinnän asiakkaiden taloudellisesta tilanteesta.

Vuoden 2014 lopussa perintä oli kesken yhteensä 170 812 henkilöllä. Näistä 8 129 henkilön väestö- tai verotustiedot olivat puutteelliset, joten varsinaiseen aineistoon jäi 162 683 henkilöä. Aineistossa on mukana 649 henkilöä, jotka olivat menehtyneet vuoden 2014 aikana. Aineistoa on analysoitu kuvailevin tilastollisin menetelmin esimerkiksi ristiintaulukoimalla.

4 TULOKSET

Seuraavaksi esitellään tulokset. Ensin kuvataan asiakkaiden jakautumista eri perintälajien kesken ja tarkastellaan, kuinka yleistä on, että yhdellä asiakkaalla on kesken joko useampaa erilaista perintää (eli perintälajia) tai useampia saman perintälajin perintätapauksia (eli esimerkiksi useampia etuuksien takaisinperintöjä, useita elatusapuvelkoja tai useampia opintolainan takausvastuusaatavia). Sen jälkeen tarkastellaan ja vertaillaan eri perintälajien asiakkaiden demografisia tietoja ja taloudellista tilannetta. Lopuksi kaikkia etuuksien takaisinperintävelallisia verrataan Kelan etuuden saajiin ja kaikkia opintolainan takausvastuovelallisia kaikkiin opintolainavelallisiin.

⁷ Muita kuin sairaanhoitokorvauksia, joilla tarkoitetaan lääkkeiden, sairauden hoitoon liittyvien matkojen, yksityisen hammashoidon tai yksityisen lääkärin palkkioihin ja yksityisen lääkärin määräämien tutkimusten tai hoidon kustannuksiin saatavia korvauksia.

4.1 Perintälajien ja -tapausten määrä

Vuoden 2014 lopun noin 163 000 perintäasiakkaan joukosta reilulla puolella (55 %) perintä koski pelkästään etuuksien takaisinperintää. Pelkästään elatusapuvelallisia asiakkaista oli 19 prosenttia ja pelkästään opintolainan takausvastuuelallisia 12 prosenttia. Useampaa perintälajia oli perittävänä 14 prosentilla perintäasiakkaista. Seitsemällä prosentilla kyse oli etuuksien takaisinperinnän ja opintolainan takausvastuusaatavan yhdistelmästä ja viidellä prosentilla etuuksien takaisinperinnän ja elatusapuvelan yhdistelmästä. Yhdellä prosentilla oli kesken sekä opintolainan takausvastuu- että elatusapuvelkaa ja niin ikään yhdellä prosentilla kaikkia kolmea perintälajia. Kaiken kaikkiaan useamman kuin yhden perintälajin perintää oli vuoden 2014 lopussa kesken lähes 23 000 henkilöllä.

Lukuun 4.5 asti niitä, joilla oli kesken useamman perintälajin perintää, tarkastellaan yhtenä joukkona niiden kolmen ryhmän rinnalla, joihin kohdistui pelkästään yhden perintälajin perintää. Kukin perinnän asiakas on näin ollen mukana vain yhdessä neljästä tarkasteltavasta ryhmästä. Lisäksi taulukoissa ja kuviossa esitetään kaikkien perinnän asiakkaiden jakaumat. Luvun 4.5 tarkastelussa on mukana kaikki henkilöt, joilla oli etuuksien takaisinperintää ja luvussa 4.6 kaikki opintolainan takausvastuuelalliset.

Yhdellä henkilöllä voi useamman perintälajin lisäksi olla kesken myös useita perintätapauksia, esimerkiksi useamman etuuden takaisinperintää tai useampia opintolainan takausvastuusaatavien perintöjä. Taulukossa 1 on kuvattu, miten perinnän asiakkaat jakautuivat kesken olevien perintätapausten lukumäärien suhteen.

Taulukko 1. Vuoden 2014 lopussa kesken olleiden perintätapausten määrä perinnän asiakkailta (lkm, %).

Perintätapausten määrä	Kaikki perintä		Etuuksien takaisinperintä		Opintolainan takausvastuusaatava		Elatusapuvelka		Useampi perintälaji	
	HIöä	%	HIöä	%	HIöä	%	HIöä	%	HIöä	%
1	116 873	72	71 979	81	17 095	86	27 799	89	0	0
2	29 532	18	12 378	14	2 458	12	2 899	9	11 797	52
3	9 894	6	3 009	3	339	2	355	1	6 191	27
4 tai yli	6 384	4	1 374	2	53	0	48	0	4 909	21
Yhteensä	162 683	100	88 740	100	19 945	100	31 101	100	22 897	100

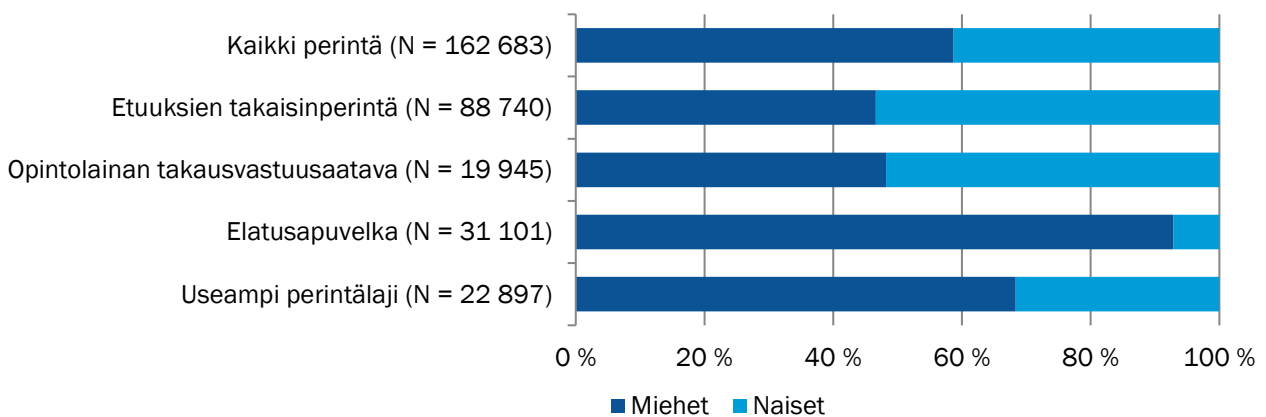
Kaiken kaikkiaan aineistoon kuuluvilla 162 683 henkilöllä oli kesken 235 710 perintätapausta. Taulukosta 1 nähdään, että 72 prosentilla asiakkaista oli kesken vain yksi perintätapausta. Näin ollen 28 prosentilla eli 45 810 henkilöllä tapauksia oli kesken useampi kuin yksi. Niistä henkilöistä, joilla oli kesken vain yhtä perintälajia, yli 80 prosentilla kesken oli vain yksi perintätapausta. Reilulla puolella (52 %) niistä, joilla oli kesken useamman perintälajin perintää, kesken oli kaksi perintätapausta ja noin viidesosalla (21 %) neljä tai useampia tapauksia.

4.2 Eri perintälajien asiakkaiden vertailu taustamuuttujittain

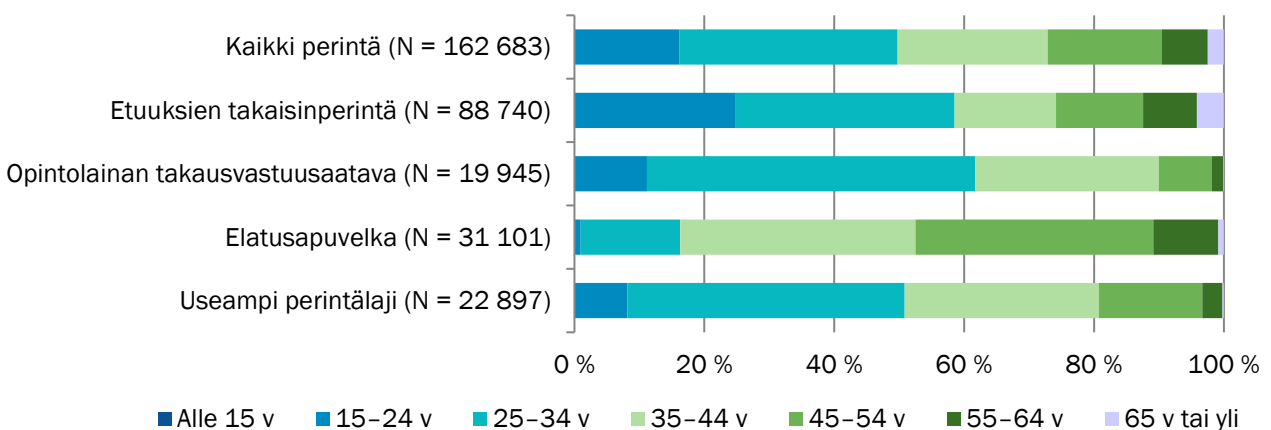
Kuvioissa 1, 2 ja 3 on esitelty perinnän asiakkaiden jakautumista taustamuuttujittain eli sukupuolen, iän ja siviilisäädyn mukaan. Etuuksien takaisinperintä- ja opintolainan takausvastuvelallisten joukossa naisia oli hieman yli puolet (52–53 %) asiakkaista. Miehet sen sijaan olivat yliedustettuina sekä useamman perintälajin asiakkaiden joukossa (68 %) sekä erityisesti elatusapuvelallisissa, joista heitä oli 93 prosenttia. Elatusapuvelallisten joukossa korostuivat myös eronneiden (42 %) sekä keski-ikäisten (35–54-vuotiaita yli 70 %) osuudet. Muiden perintälajien asiakkaista yli puolet oli naimattomia ja alle 35-vuotiaita. Vain etuuksien takaisinperinnän asiakkaissa oli alle 15-vuotiaita, mutta niin vähäinen määrä (46 henkilöä), että he eivät näy prosenttiosuuksia kuvaavassa kuviossa 2.

Neljäntenä demografisena muuttujana väestötiedoista saatiin tieto asuinmaakunnasta. Liitekuviosta 1 (liite 1) ilmenee, että perintä näyttää väestömäärään suhteutettuna jakautuvan maakunnittain melko tasaisesti. Vain Uudellamaalla on havaittavissa useamman prosenttiyksikön eroja eri perintälajien välillä.

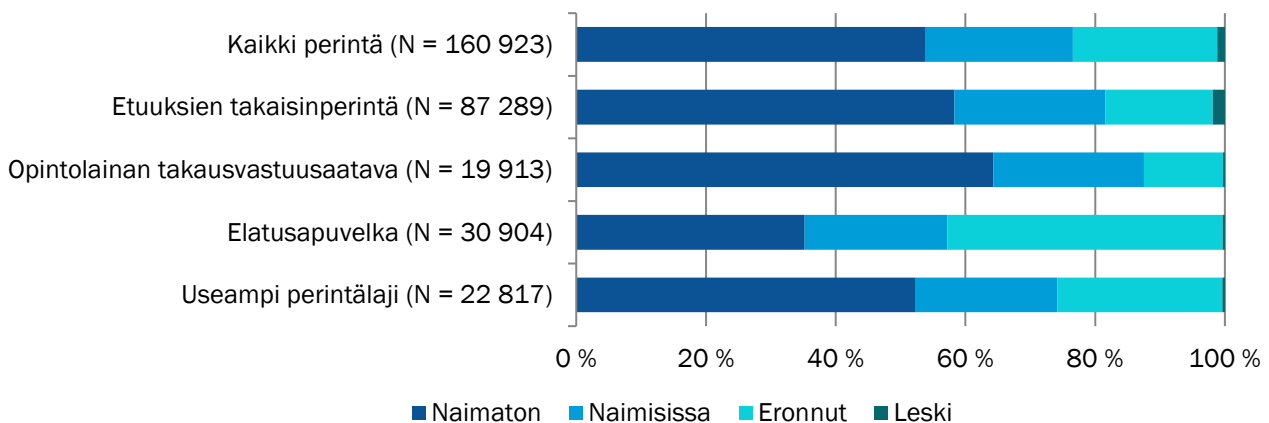
Kuvio 1. Perinnän asiakkaiden sukupuolijakaumat perintälajeittain (%).

Kuvio 2. Perinnän asiakkaiden ikäjakaumat perintälajeittain (%).

Kuvio 3. Perinnän asiakkaiden siviilisäädyn jakaumat perintälajeittain (%).

Kuten luvussa 2.3 kuvattiin, elatusapuvelan perintä liittyy tilanteisiin, joissa elatusvelvollinen vanhempi on laiminlyönyt kunnan sosiaalitoimen tai tuomioistuimen vahvistaman elatusavun maksamisen. Tällöin Kela voi maksaa lähivanhemmalle elatustukea ja periä sen elatusvelvolliselta. Terveystieteiden tutkimuskeskus kokoaa tiedot kuntien sosiaalitoimen tekemistä elatusapu- ja muista perheoikeudellisista sopimuksista. Varsinaisia elatusapusopimuksia, joita vuosina 2010–2014 tehtiin vuosittain 42 000–52 000 kappaletta, ei ole tilastoitu sukupuolittain. Lasten huoltoa ja asumista koskevilla sopimuksilla on sen sijaan määritelty tarkemmin lapsen huoltovastuu. Vuonna 2014 huoltosopimuksista 93 prosentissa sovittiin yhteishuollosta, kuudessa prosentissa yksinhuollosta äidille ja yhdessä prosentissa yksinhuollosta isälle. Sovitusta yhteishuoltajuudesta huolimatta lapsen on oltava kirjoilla yhdessä osoitteessa. Suurimmassa osassa (83 %) tapauksista asumissopimus tehtiin äidin luona asumisesta ja 17 prosentissa isän luona asumisesta.⁸ (THL 2015.)

Näin ollen miesten yliedustus elatusapuvelallisissa selittyy osittain sillä, että miehet toimivat jo lähtökohtaisesti naisia useammin elatusvelvollisina etävanhempina erotilanteen jälkeen. Joka tapauksessa heidän osuutensa kaikista elatusapuvelallisista on huomattavan suuri.

Niin ikään elatusapuvelallisten korkeampi ikä verrattuna muihin perinnän asiakkaisiin selittyy elatusapuvelan ja vanhemmuuden liittymisestä toisiinsa. Myös eronneiden suurelle osuudelle elatusapuvelallisista löytyy selitys elatusavun vahvasta yhteydestä avioeroon, vaikka yhä useampi lapsi syntyykin avioliiton ulkopuolella (Tilastokeskus 2016a).

4.3 Perinnän asiakkaiden tulot ja tulonlähteet

Taulukossa 2 (s. 17) on kuvattu perinnän asiakkaiden bruttotulojen tunnuslukuja vuodelta 2014. Yleensä tuloja tarkasteltaessa puhutaan keskimääräisistä tuloista, millä viitataan tulojen keskiarvoon. Mediaanin eli koko joukon keskimmäisen arvon voidaan kuitenkin katsoa kuvavan keskituloja keskiarvoa paremmin, sillä siihen eivät vaikuta muuhun joukkoon verrattuna

⁸ Lisäksi noin 13 prosentissa tapauksissa sovittiin erikseen vuoroasumisesta.

erittäin suurituloiset yksittäistapaukset, jotka saattavat nostaa aritmeettista keskiarvoa huomattavasti.

Alimmalla neljänneksellä eli alakvartiililla (Q1) tarkoitetaan sitä, että neljänneksen tulot olivat alle mainitun euromäärän eli esimerkiksi kaikista perinnän asiakkaista 25 prosentilla bruttotulot olivat alle 10 000 euroa vuodessa. Ylimmällä neljänneksellä (Q3) tarkoitetaan sitä, että neljännes asiakkaista ylitti sarakkeessa mainitun bruttovuositulojen määrän. 95 prosentin raja kuvaa vastaavasti sitä, että 95 prosentilla asiakkaista tulot olivat alle sarakkeessa mainitun euromäärän.

Taulukko 2. Perinnän asiakkaiden tulotietoja vuonna 2014 (€/vuosi, pyöristettynä lähimpään sataan).

Perintälaji	N	€/vuosi				
		Keskiarvo	Q1	Mediaani	Q3	95 %
Kaikki perintä	162 683	18 200	10 000	15 200	24 600	41 000
Etuuksien takaisinperintä	88 740	17 800	9 700	15 400	23 900	39 300
Opintolainan takausvastuusaatava	19 945	18 200	10 500	15 700	24 800	39 600
Elatusapuvelka	31 101	21 500	11 400	16 800	30 500	48 500
Useampi perintälaji	22 897	15 200	8 800	13 100	20 400	34 900

Kuten taulukosta 2 havaitaan, elatusapuvelallisten tulot ovat kaikissa mittauspisteissä jonkin verran muita suuremmat eli he ovat hieman muita parempituloisia. Tämä selittynee osittain sillä, että he olivat pääasiallisesti miehiä ja miehet ovat keskimääräistä parempituloisia kuin naiset (Tilastokeskus 2016b). Lisäksi yli 80 prosenttia elatusapuvelallisista kuului myös suurituloisimpiin ikäluokkiin (Tilastokeskus 2016c).

Kaikkein pienituloisimpia olivat he, joilla on kesken useamman perintälajin perintää. Vaikka myös heidän joukossaan korostui miesten osuus, olivat he kuitenkin useammin elatusapuvelallisia nuorempia. Toki perintälajien kasautuminen voi itsessään olla heikon taloudellisen tilanteen syy tai seuraus. Perinnän asiakkaiden tuloluokkiin jakautumista kuvaava taulukko on liitteessä 2. Yleisin tuloluokka perinnän asiakkailla oli perintälajista riippumatta 10 000–15 000 €.

Kun perinnän asiakkaiden tulotietoja verrataan koko väestöön, käytetään vertailukohtana tämän selvityksen yhteydessä koottua tietoa kaikkien suomalaisten tuloista tulonlähteittäin.⁹ Sen perusteella koko väestön (N = 5 474 155) tulojen keskiarvo oli 24 400 euroa ja mediaani 19 600 euroa. Kaikista perinnän asiakkaista 98 prosenttia kuului työikäiseen väestöön, joten ryhmää on mielekkäämpää vertailla työikäiseen väestöön. Vertailuaineistosta poimittu koko väestön työikäisten (15–64-vuotiaat, N = 3 426 464) kaikkien tulojen keskiarvo oli 31 000 euroa ja me-

⁹ Tilastokeskuksen mukaan suomalaisten tulonsaajien keskimääräiset veronalaiset tulot vuonna 2014 olivat 28 400 euroa (Tilastokeskus 2016b). Selvityksessä käytössä olleen aineiston perusteella tuloja saaneen väestön (N = 4 516 732) veronalaisten tulojen keskiarvo vuonna 2014 oli 28 700 euroa ja kaikkien tulojen keskiarvo 29 500 euroa. Koko väestön (N = 5 474 155) veronalaisten tulojen keskiarvo vuonna 2014 oli 23 700 euroa ja kaikkien tulojen keskiarvo 24 400 euroa.

diaani 27 400 euroa. Elatusapuvelallisia lukuun ottamatta eri perintälajien asiakkaista 75 prosentilla tulot jäivät selvästi koko työikäisen väestön mediaanituloja pienemmiksi (taulukko 2). Toisin sanoen suurin osa perinnän asiakkaista on huomattavasti muuta väestöä pienituloisempia.

Perinnän asiakkaiden sosioekonomista asemaa voidaan tarkastella myös heidän saamiensa sosiaaliturvaetuuksien perusteella. Taulukossa 3 on kuvattu, kuinka suuri osuus perinnän asiakkaista sai erilaisia sosiaaliturvaetuuksia vuonna 2014. Etuudet on ryhmitelty etuuslajeiksi luvussa 3.2 kuvatulla tavalla. Viimeisen rivin Kelan etuuksissa on mukana kaikki Kelan etuudet lukuun ottamatta sairaanhoitokorvauksia¹⁰.

Taulukko 3. Eri sosiaaliturvaetuuksia saaneet perinnän asiakkaat vuonna 2014 (% asiakkaista).

Etuuslaji	% asiakkaista				
	Kaikki perintä	Etuuksien takaisinperintä	Opintolainan takausvastuusaatava	Elatusapuvetka	Useampi perintälaji
Asumistuet	49	53	45	34	54
Työttömyysturvaetuudet	46	42	49	45	59
Perhe-etuudet	23	26	32	7	22
Opintotuet	13	20	6	1	6
Eläkkeet	11	14	4	10	6
Sairauspäiväraha tai kuntoutusraha	11	10	11	10	12
Vammaisetuudet	3	3	1	2	1
Jokin Kelan etuus	79	86	76	58	82

Taulukosta 3 huomataan, että 86 prosenttia etuuksien takaisinperinnän asiakkaista sai jotain Kelan maksamaa etuutta myös vuonna 2014. Ainakin 14 prosentilla etuuksien takaisinperintä koski siis jonkin aiemmin saadun etuuden takaisinperintää. Vähiten Kelan etuuksien saajia oli elatusapuvelallisten joukossa, vaikka heistäkin lähes 60 prosenttia sai jotain Kelan maksamaa etuutta vuonna 2014. Yleisimmin perinnän asiakkaat saivat asumistukea ja työttömyysturvaetuuksia. Asumistukea sai joka kolmas elatusapuvelallinen, lähes puolet (45 %) opintolainan takausvastuuvellallisista ja yli puolet etuuksien takaisinperinnän ja useamman perintälajin asiakkaista. Kaikista ryhmistä yli 40 prosenttia ja useamman perintälajin asiakkaista lähes 60 prosenttia sai jotain työttömyysturvaetuutta vuoden 2014 aikana. Etuuksien takaisinperinnän asiakkaissa oli enemmän opintoetuuksien ja eläkkeidensaajia kuin muissa ryhmissä. Elatusapuvelallisista taas oli huomattavasti muita vähemmän perhe-etuuksien saajia.

Tarkempi tulonlähteiden erittely osoittaa, että työtuloja ei ollut lainkaan noin 40 prosentilla niistä, joilla oli perinnässä vain yhtä perintälajia. Lähes puolella (49 %) niistä henkilöistä, joilla

¹⁰ Sairaanhoitokorvauksilla tarkoitetaan lääkkeiden, sairauden hoitoon liittyvien matkojen, yksityisen hammashoidon tai yksityisen lääkärin palkkioihin ja yksityisen lääkärin määräämien tutkimusten tai hoidon kustannuksiin saatavia korvauksia.

kesken oli useamman perintälajin perintää, ei ollut lainkaan työtuloja. Tulonlähteiden perusteella arvioituna 40–60 prosenttia perinnän asiakkaista oli siis ainakin jonkin aikaa työttömänä vuoden 2014 aikana. Kaiken kaikkiaan perinnän asiakkaiden voidaankin todeta olevan keskimääräistä huomattavasti pienituloisempia ja heidän toimeentulonsa olevan ainakin jossain määrin sosiaaliturvaetuksien varassa.

4.4 Perintävelka, sen lyhennykset ja suhde perintäasiakkaan tuloihin

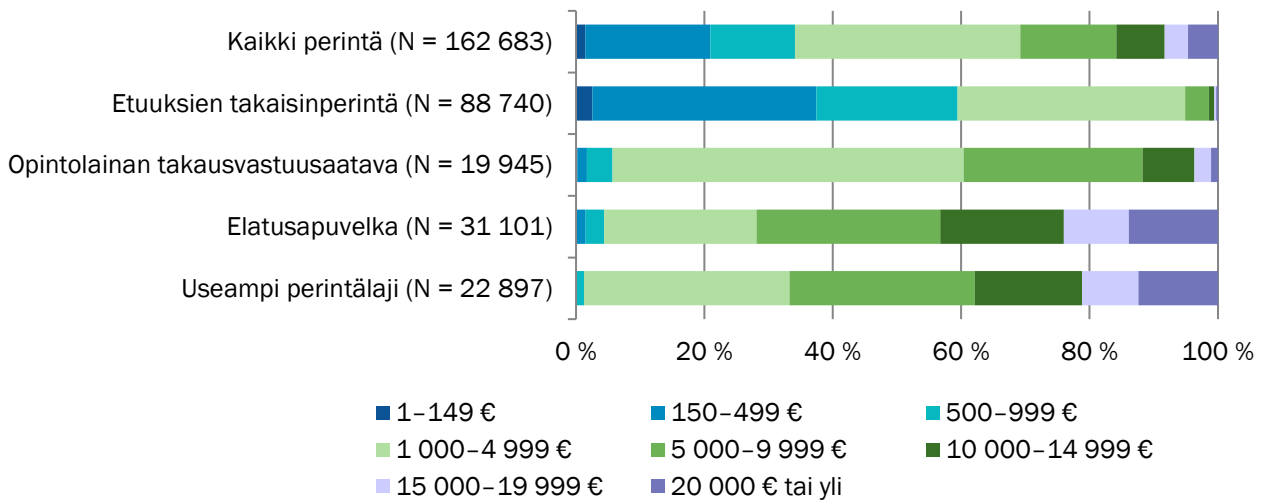
Vuonna 2014 Kela peri asiakkailta saatavia yhteensä yli 141 miljoonaa euroa. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin, miten tämä jakautuu henkilötasolla keskimäärin. Sitä ennen on kuitenkin hyvä huomioida, mihin perintävelan suuruus eli perittäväksi päätetyt summat eri perintälajeissa perustuvat.

Etuuksien takaisinperinnän tapauksessa perittävä summa on luvussa 2.1 kuvatun kohtuullistamisharkinnan jälkeen perittäväksi päätetty summaa. Näin ollen alkuperäinen liikamaksun määrä on joissain tapauksissa saattanut olla isompi, mutta kohtuullistamisessa huomioon otetut seikat ja asiakkaan kuuleminen ovat johtaneet summan pienentämiseen. Takausvastuusaatavan perittävä summa muodostuu opintolainan pääoman, korkojen, viivästyskorkojen ja irtisanomiskulujen yhteismäärästä, jonka Kela takaajana maksaa pankille. Elatusapuvelan perittävässä summassa kyse on maksamatta jääneiden elatusapuerien summasta. Takausvastuusaatavan ja elatusapuvelan suhteen ei tehdä harkintaa, joskin takausvastuusaatavasta voidaan luopua heti alkuunsa, mikäli määrä on vähäinen (enintään 150 euroa).

Kelan tilastojen mukaan vuonna 2014 tehtiin yhteensä noin 283 000 etuuksien takaisinperintää koskevaa ensimmäistä päätöstä. Noin puolessa (49 %) päätöksistä perinnästä päätettiin luopua kokonaan ja seitsemässä prosentissa osittain. Euromääräisesti tarkasteltuna luopumiset muodostivat vain 18 prosenttia kaikista liikamaksuista, mikä viittaa siihen, että suurin osa luopumispäätöksistä koski melko pieniä perintäsummia. Yleensä Kela ei peri alle 150 euron liikamaksua. Kuviosta 4 (s. 20) käy ilmi, että vuoden 2014 lopun etuuksien takaisinperinnän asiakkaista kolmelta prosentilta oli päätetty periä alle 150 euroa.

Opintolainan takausvastuusaatavan perinnästä luovuttiin vuoden 2014 aikana osittain 183 tapauksessa, minkä lisäksi opintotukilain (65/1994 39 §) mukaisista syistä takausvastuusaatavan perinnästä luovuttiin 210 kertaa ja täysi maksuvapautus annettiin 473 tapauksessa.

Kuvio 4. Perittäväksi päätettyjen summien suuruus perintälajeittain (%).

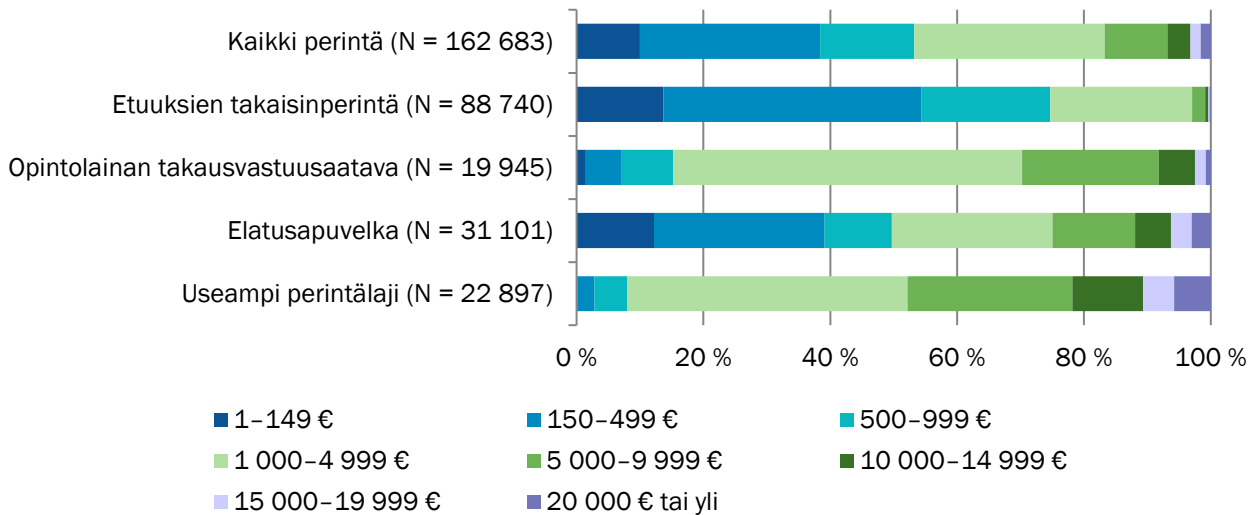
Eri perintälajit poikkeavat toisistaan huomattavasti, kun tarkastellaan, millaisista summista perinnässä on kyse (kuvio 4). Etuuksien takaisinperinnän asiakkaista 60 prosentilla perintäsumma oli alle 1 000 euroa, keskiarvon ollessa 1 492 euroa ja mediaanin 725 euroa. Opintolainan takausvastuuvellallisista yli puolella summa oli 1 000 ja 4 999 euron väliltä. Heidän joukossaan perittävän summan keskiarvo oli 5 244 euroa ja mediaani 4 164 euroa. Elatusapuvelallisista yli 70 prosentilla perittävä summa oli yli 5 000 euroa ja lähes neljänneksellä yli 15 000 euroa (keskiarvo 10 873 euroa ja mediaani 9 114 euroa). Useamman perintälajin asiakkailla eri tapauksista oli kertynyt perittävää yhteensä keskimäärin 10 246 euroa (mediaani 7 495 euroa).

Etuuksien takaisinperinnässä kyse on siis pääosin melko pienistä summista. Se on ymmärrettävää, sillä etuudet ovat useimmiten joitakin satoja euroja kuukaudessa. Joissakin tapauksissa liikamaksua ehtii kertyä pidempään, jolloin perintäsummatkin kasvavat. Vain viidessä prosentissa tapauksista perittävää oli yli 5 000 euroa. Opintolainan takausvastuuvellassa on lähes aina kyse tuhansista euroista, mutta 60 prosentilla kuitenkin alle 5 000 euron velasta. Ennen vuotta 2014 korkeakouluopiskelijat saattoivat nostaa koko opintojensa ajalta yhteensä 16 500 euroa opintolainaa eli 300 euroa jokaista tukikuukautta (yleensä 55) kohti. Kuitenkin vain noin joka kymmenennen takausvastuuvellaisen velka oli maksuvaikeuksien koittaessa yli 10 000 euroa. Elatusapuvellassa sen sijaan 43 prosentilla velkaa oli kertynyt yli 10 000 euroa. Elatusapuvelkaa voi kertyä elatusvelvolliselle kuukausittain kymmenistä satoihin euroihin lasta kohden (THL 2015).

Kuviossa 5 (s. 21) on kuvattu jäljellä olevan velan määrää eli sitä, kuinka paljon perinnän asiakkailla oli vuoden 2014 lopussa maksettavaa jäljellä kesken olleissa perintätapauksissaan. Jäljellä olevan velan määrät ovat keskimäärin pienempiä kuin alun perin perittäväksi päätetyt summat, mikä kertoo siitä, että perintävelkaa on yleensä lyhennetty. Etuuksien takaisinperinnässä jäljellä olevan velan keskiarvo oli 1 009 euroa ja mediaani 445 euroa, opintolainan takausvastuusaatavaa jäljellä oli keskimäärin 4 237 euroa (mediaani 3 077 euroa). Erityisesti elatusapuvellassa jäljellä olevan velan määrä on huomattavasti pienempi (keskiarvo 3 859 euroa ja mediaani 1 021 euroa) kuin perittäväksi päätetty määrä, mikä osoittaa, että elatusapuvelkaa

peritään tehokkaammin kuin muiden perintälajien velkoja. Tehokkaammat perintäkeinot on perusteltu sillä, että tavoitteena on taata lasten elatus. Niin kuin luvussa 2.4 todettiin, elatusapuvelka on etuoikeutettua velkaa myös ulosotossa. Myös useamman perintälajin asiakkaiden jäljellä oleva velka oli selvästi pienempi (keskiarvo 6 954 euroa ja mediaani 4 749 euroa) kuin alun perin perittäväksi päätetty summa.

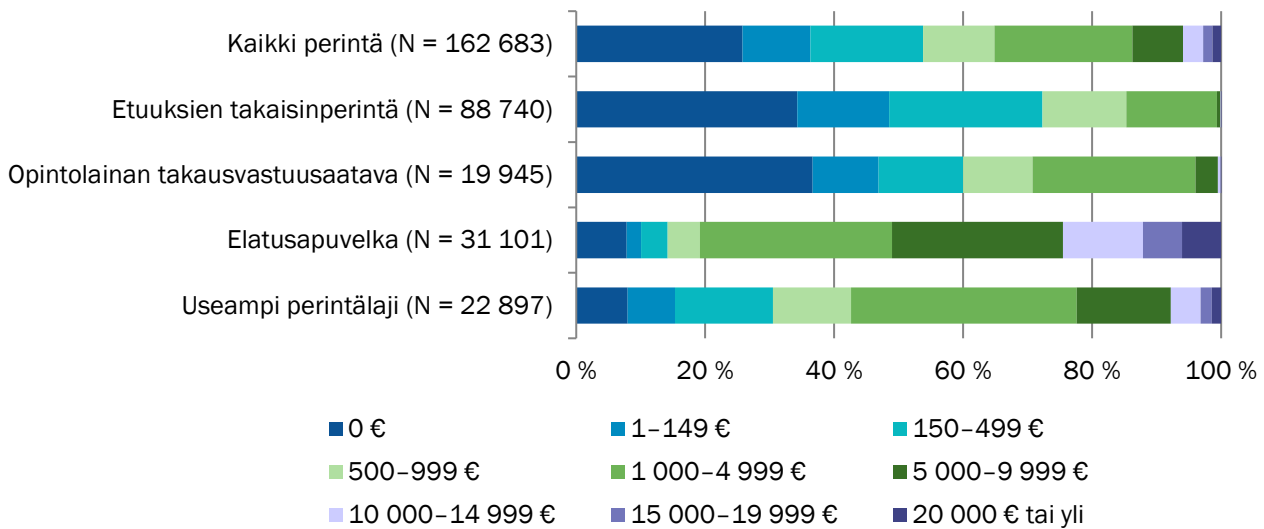
Kuvio 5. Vuoden 2014 lopussa jäljellä olleen perintävelan suuruus perintälajeittain (%).

Kuvioissa 6 ja 7 (s. 22) kuvataan tarkemmin Kelan perimiä summia. Tietoja tarkastellaan asiakkaan näkökulmasta, jolloin Kelan perimä summa on sama kuin asiakkaan velan lyhentämiseksi maksama summa. Kuvion 6 summat kuvaavat vuoden 2014 lopussa kesken olleen perintävelan maksutilannetta. Niin kuin luvussa 3.2 selvennettiin, asiakkaiden vuonna 2014 maksamat summat saattavat liittyä myös muihin kuin vuoden lopussa kesken olleisiin perintätapauksiin. Näitä summia kuvataan kuviossa 7.

Kuviosta 6 huomataan, että reilu kolmannes niistä, joilla oli kesken pelkästään etuuksien takaisinperintää tai opintolainan takausvastuusaatavaa, ei ole lainkaan lyhentänyt kyseistä perintävelkaa. Opintolainan takausvastuuvellalliset ovat kuitenkin saattaneet maksaa esimerkiksi korkoja liittyen kyseiseen velkaan, sillä heiltä perityt summat kohdistetaan ensisijaisesti juuri korkoihin. Nämä maksut eivät kuitenkaan lyhennä varsinaista takausvastuuvellaa. Elatusapuvellallisista ja niistä, joilla oli kesken useamman perintälajin perintää, alle 10 prosenttia ei ole lainkaan lyhentänyt velkaa.

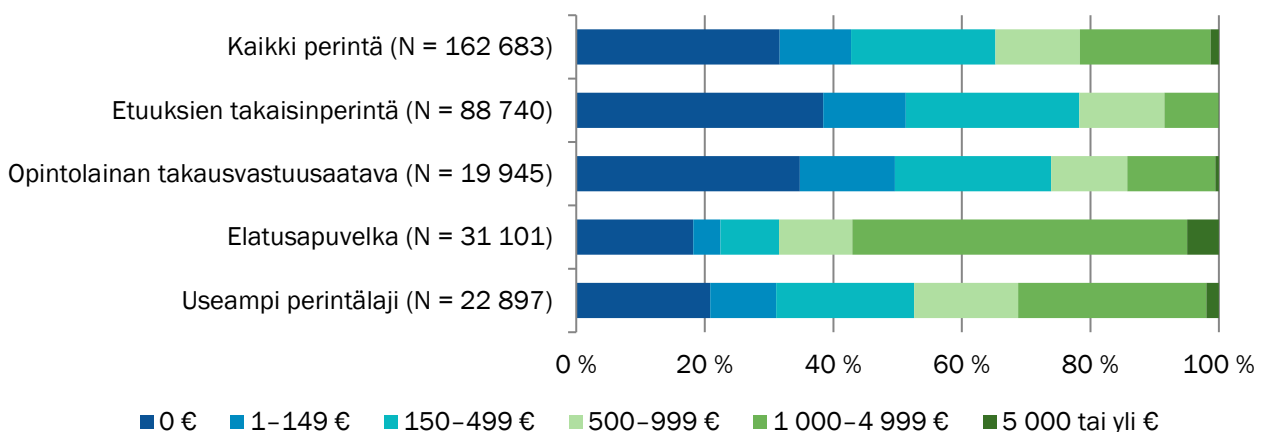
Kuvio 6. Vuoden 2014 lopussa kesken olleiden perintätapausten velanlyhennyssummat perintälajeittain (%).

Keskimäärin etuuksien takaisinperinnän asiakkaat ovat lyhentäneet kesken olevaa perintävelkaansa 483 euroa (mediaani 158 euroa), opintolainan takausvastuuvellalliset 1 007 euroa (mediaani 211 euroa), elatusapuvelalliset 7 014 euroa (mediaani 5 166 euroa) ja useamman perintälajin asiakkaat 3 291 euroa (mediaani 1 468 euroa).

Kuviossa 7 kuvataan perinnän asiakkaiden vuoden 2014 aikana maksamia summia. Lähes 40 prosenttia etuuksien takaisinperinnän asiakkaista ei lyhentänyt perintävelkaansa lainkaan vuonna 2014. Takausvastuuvellallisten osalta vuonna 2014 maksamattomien osuus oli hieman pienempi kuin ylipäänsä kesken olevaa takausvastuuvellaa lyhentäneiden, mikä viittaisi siihen, että osa heistä on saattanut maksaa korkoja, jotka eivät ole lyhentäneet itse velkaa. Elatusapuvelallisten ja useamman perintälajin asiakkaiden joukossa maksamattomien osuus sen sijaan kasvoi noin viidennekseen, joskin yleisimmin oli molemmissa ryhmissä lyhennetty velkaa 1 000–4 999 euroa.

Kuvio 7. Vuonna 2014 maksetut perintävelan lyhennykset perintälajeittain (%).

Keskimääräisiä perintään liittyviä maksuja vuonna 2014 oli etuuksien takaisinperinnän asiakkailla 323 euron edestä (mediaani 130 euroa), opintolainan takausvastuovelallisilla 463 euron verran (mediaani 151 euroa), elatusapuvelallisilla 1 620 euroa (mediaani 1 206 euroa) ja useamman perintälajin asiakkailla 908 euroa (mediaani 446 euroa).

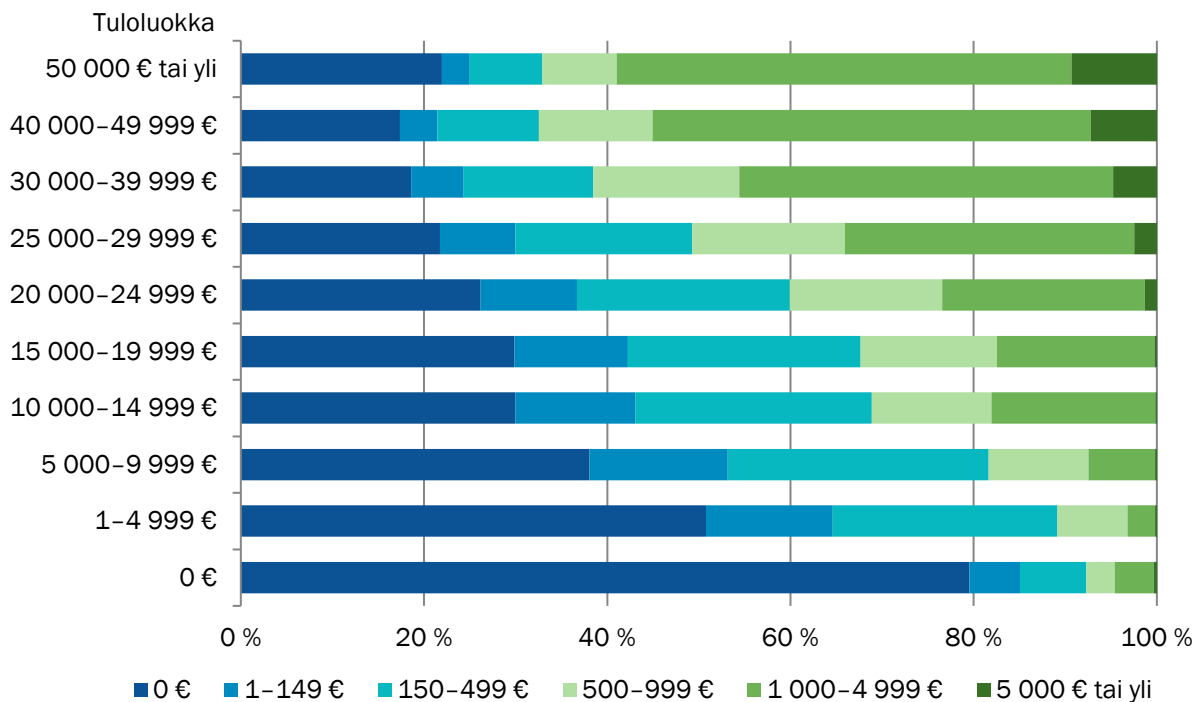
Aineistosta selvitettiin myös, kuinka suuri osuus ei ole lyhentänyt lainkaan kesken olevaa perintävelkaa tai maksanut muutakaan perintää tai siihen liittyviä maksuja vuoden 2014 aikana. Näitä henkilöitä oli kaikista perinnän asiakkaista noin viidennes (21 %). Etuuksien takaisinperinnän asiakkaista tällaisia henkilöitä oli 30 prosenttia, opintolainan takausvastuovelallisista 22 prosenttia, elatusapuvelallisista 8 prosenttia ja useamman perintälajin asiakkaista 5 prosenttia.

Kun halutaan tarkastella Kelan perinnän asiakkaiden taloudellista tilannetta, on myös kiinnostavaa tarkastella tulojen ja maksujen suhdetta sekä sitä, kuinka paljon eri tuloluokkiin kuuluvilla asiakkailla on velkaa vielä lyhennettävänä. Yksi velan kohtuullistamisen periaate on henkilön tulotaso, mutta koska aineistossa ei ole tietoa perinnän kestosta, perittäväksi päätetyn summan tarkastelu ei tässä yhteydessä ole kovin mielekäs. Sen sijaan voidaan tarkastella velan lyhennyksiä ja jäljellä olevaa velan määrää suhteessa henkilöiden tuloihin. Kuviossa 8 (s. 24) kuvataan Kelan perimien, eli asiakkaiden maksamien, summien osuuksia tuloluokittain.

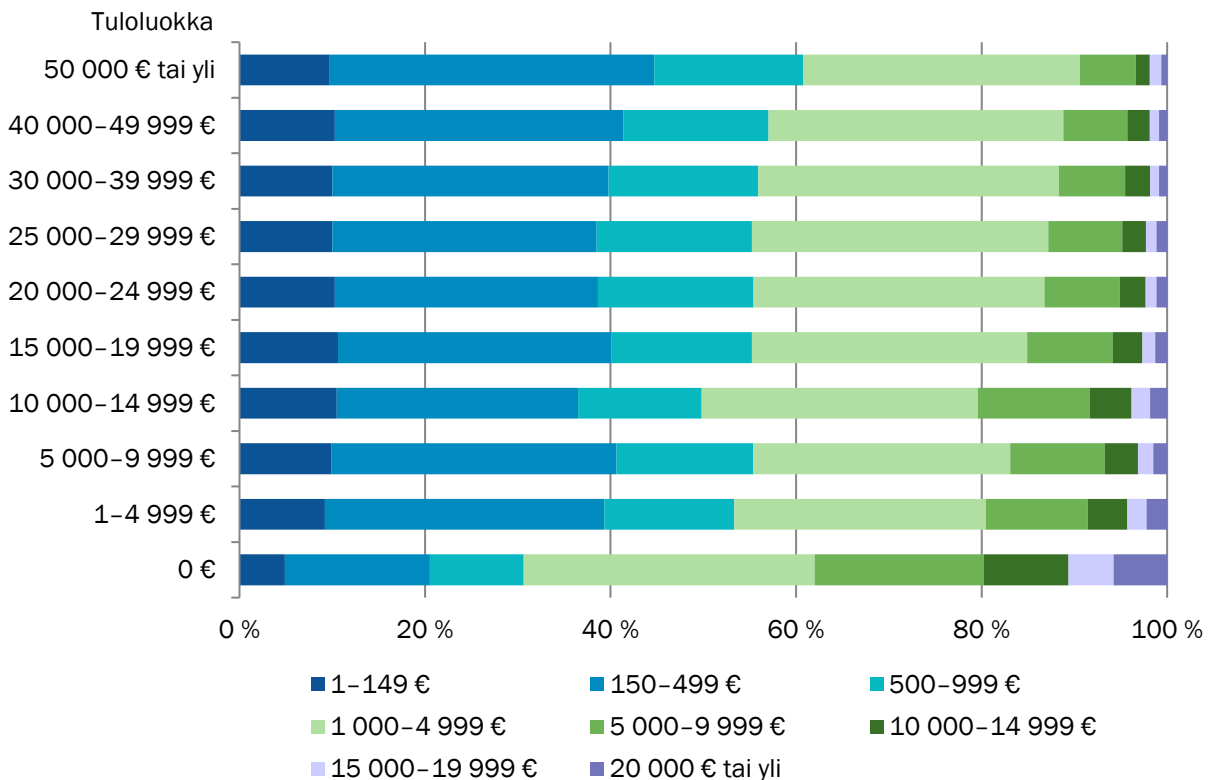
Kuviosta 8 voidaan havaita, että 80 prosenttia asiakkaista, joilla ei ollut tuloja vuonna 2014, ei myöskään lyhentänyt perintävelkaa sinä vuonna. Tämä tarkoittaa, että viidennekseltä tulottomista on kuitenkin peritty maksuja joillain keinoin eli todennäköisesti aiempien vuosien tuloista tai muuta omaisuutta ulosmittaamalla.

Velanlyhennykseen liittyvien maksusummien voidaan havaita kasvavan tuloluokan mukaan, joten velan lyhentäminen suhteutuu ainakin jossain määrin asiakkaiden tuloihin. Osa myös hyvin pienituloisista lyhentää perintävelkaansa joko omasta tahdostaan tai esimerkiksi kuittausten tai ulosoton kautta. Toisaalta taas noin viidennes (17–22 %) niistä, joilla vuonna 2014 oli tuloja yli 25 000 euroa, ei ole lainkaan lyhentänyt perintävelkaansa kyseisen vuoden aikana. (Kuvio 8.) Perintälajeittain tehdystä tarkastelusta (liite 3) voidaan havaita, että erityisesti etuuksien takaisinperintäasiakkaiden joukossa myös suurituloisimmista melko suuri osuus ei ole lyhentänyt takaisinperintävelkaansa vuoden aikana.

Kuviossa 9 (s. 24) on tehty vastaava tarkastelu tuloluokittain suhteessa jäljellä olevaan perintävelkaan. Sen perusteella vain nollatuloluokka erottuu joukosta. Heillä on selvästi muita enemmän perittävää jäljellä, 38 prosentilla yli 5 000 euroa.

Kuvio 8. Perintävelan lyhennykset tuloluokittain vuonna 2014 (%).^a

^aKuviosta 8 on poistettu ne 48 havaintoa, joilla maksetun määrä vuonna 2014 oli jostain syystä miinuksella. Tämä saattaa johtua siitä, että ulosotossa juoksevaa elatusapua voidaan periä myös seuraavan kuun elatusapumäärä. Ks. lisää L 705/2007, luku 4 § 57.

Kuvio 9. Jäljellä oleva perintävelka tuloluokittain (osuus, %).^a

^aKuviosta on poistettu ne 29 havaintoa, jotka olivat mukana aineistossa ja joilla jäljellä olevan perintävelan määrä oli jostain syystä nolla euroa tai alle. Ainakin joissain tapauksissa kyse on aineistoon tehdyistä pyöristyksistä, jolloin alle 50 sentin perintäsumma on pyöristynyt nolnaan euroon.

4.5 Etuuksien takaisinperinnän asiakkaiden vertailu kaikkiin Kelan etuuksia saaneisiin

Seuraavaan vertailuun on otettu mukaan kaikki ne henkilöt, joilla oli vuoden 2014 lopussa kesken etuuksien takaisinperintää. Näin ollen siinä on mukana henkilöitä, joilla on voinut olla kesken myös muiden perintälajien perintää. Yhteensä etuuksien takaisinperintää oli kesken vuoden 2014 lopussa 109 881 henkilöllä, joista 81 prosentilla oli kesken pelkästään etuuksien takaisinperintää.

Vertailtaessa etuuksien takaisinperintävelallisia kaikkiin Kelan etuuden saajiin eli vuonna 2014 jotain Kelan etuutta saaneisiin havaitaan eroja lähes kaikkien demografisten muuttujien osalta (taulukko 4). Etuuksien takaisinperintävelallisissa on yhtä paljon naisia ja miehiä, mutta etuudensaajissa korostuu naisten osuus. Todennäköisesti tämä kuitenkin johtuu siitä, että lapsilisät maksetaan lähes aina (95 %:ssa tapauksista) heille. Naisten osuus oli suurempi myös niiden joukossa, joilla oli kesken pelkästään etuuksien takaisinperintää, mutta osuudet tasoittuivat, kun otettiin huomioon kaikki takaisinperintävelalliset.

Taulukko 4. Etuuksien takaisinperinnän ja Kelan etuuden saajien demografinen vertailu (%).

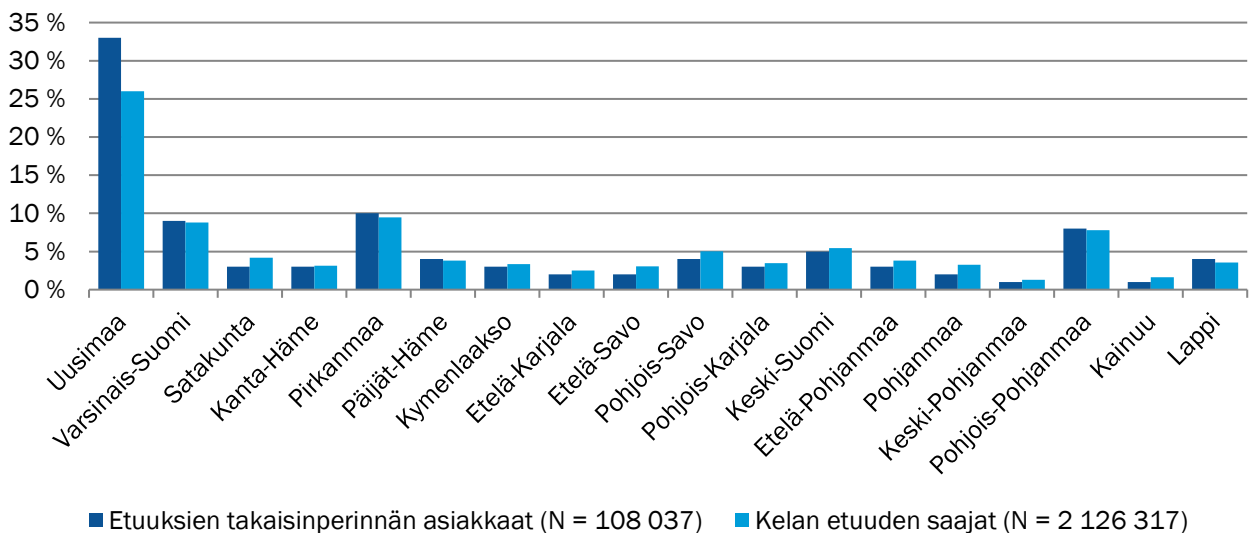
Taustamuuttuja		% takaisinperinnän asiakkaista (N = 109 881)	% Kelan etuuden saajista (N = 2 126 317)
Sukupuoli	Mies	50	37
	Nainen	50	63
Ikäluokka	Alle 15 v	0	2
	15–24 v	22	16
	25–34 v	36	17
	35–44 v	18	16
	45–54 v	14	13
	55–64 v	7	10
	65 v tai yli	3	25
Siviilisääty	Ei tiedossa	1	1
	Naimaton	56	41
	Naimisissa	23	39
	Eronnut	18	13
	Leski	2	8

Takaisinperintävelalliset ja Kelan etuuden saajat eroavat toisistaan erityisesti ikäjakauman suhteen. Takaisinperintävelallisissa korostuu nuorten ikäluokkien osuus, sillä 58 prosenttia heistä on alle 35-vuotiaita. Kelan etuuden saajista alle 35-vuotiaita on vain hieman reilu kolmasosa (35 %). Neljäsosa Kelan etuuden saajista on yli 65-vuotiaita, kun taas takaisinperinnän asiakkaista vanhuuseläkeiän on ylittänyt vain kolme prosenttia. Joukot eroavat toisistaan myös siviilisäädyn suhteen, mikä ainakin jossain määrin liittyy myös ikään. Takaisinperintävelallisissa on enemmän naimattomia ja eronneita ja etuudensaajissa naimisissa olevia ja leskiä. (Taulukko 4.)

Yleensä Kelassa peritään takaisin kaikkia sen maksamia etuuksia, mutta vuoden 2014 ensimmäisten takaisinperintää koskevien päätösten perusteella eläkkeiden takaisinperinnästä luovutaan hieman useammin kuin esimerkiksi opintotuen takaisinperinnästä, minkä lisäksi nuorilla yleisemmissä opintotuen tulovalvontatapauksissa perinnästä luovutaan hyvin harvoin. Tämä voi osaltaan vaikuttaa nuorten suureen ja vanhuuseläkeikäisten vähäiseen osuuteen takaisinperintävelallisista.

Kuviossa 10 on kuvattu ryhmien jakautumista maakunnittain. Huomattavin ero on Uudellamaalla asuvien osuudessa. Joka kolmas (33 %) takaisinperintävelallinen asuu Uudellamaalla, kun taas Kelan etuuden saajista Uudellamaalla asuu noin neljännes (26 %). Muiden maakuntien osalta erot ovat korkeintaan yhden prosenttiyksikön luokkaa.

Kuvio 10. Etuuksien takaisinperinnän asiakkaiden ja Kelan etuuden saajien jakautuminen maakunnittain (%).

Tarkasteltaessa ryhmien tulonlähteitä, havaittiin, että 41 prosentilla takaisinperinnän asiakkaista ei ollut lainkaan työtuloja vuonna 2014. Kaikista Kelan etuuden saajista vailla työtuloja oli hieman suurempi osuus (46 %). Toisaalta niistä, joilla oli työtuloja, pienituloisten osuus oli suurempi takaisinperinnän asiakkaiden joukossa verrattuna Kelan etuuksia saaneisiin.

Kun tarkastellaan etuuksien saamista eri etuuslajeittain (taulukko 5, s. 27), huomataan, että takaisinperinnän asiakkaista hieman vajaan puolet sai työttömyysturvaetuuksia ja hieman yli puolet asumistukia, kun Kelan asiakkaista näitä etuuksia sai reilu viidesosa. Ylipäänsä Kelan etuuden saajien joukossa korostuu eläkeläisten osuus (36 %), kun taas takaisinperinnän asiakkaista eläkkeensaajia oli noin kymmenesosa (12 %). Myös vammaistukien saajien osuus oli huomattavasti suurempi Kelan etuuden saajien kuin takaisinperinnän asiakkaiden joukossa.

Taulukko 5. Eri sosiaaliturvaetuuksia saaneet perinnän asiakkaat ja Kelan etuuden saajat vuonna 2014 (%).

Etuuslaji	% takaisinperinnän asiakkaista (N = 109 881)	% Kelan etuuden saajista (N = 2 126 317)
Asumistuet	54	23
Työttömyysturvaetuuudet	46	21
Perhe-etuuudet	25	30
Opintoetuuudet	18	15
Eläkkeet	12	36
Sairauspäiväraha tai kuntoutusraha	11	9
Vammaistuet	3	15
Jokin Kelan etuus	85	100

4.6 Takausvastuuelallisten vertailu opintolainavelallisiin

Seuraavaan vertailuun on otettu mukaan kaikki ne henkilöt, joilla oli vuoden 2014 lopussa kesken opintolainan takausvastuusaatavan perintää. Näin ollen siinä on mukana myös ne takausvastuuelalliset, joilla oli kesken myös muun perintälajin perintää kesken Kelassa. Näitä henkilöitä oli 42 prosenttia kaikista opintolainan takausvastuuelallisista, joita on yhteensä runsaat 34 000 henkilöä. Seuraavaksi opintolainan takausvastuuelallisia verrataan kaikkiin vuoden 2014 lopun opintolainavelallisiin.¹¹ Kela saa tiedon opintolainavelallisista pankeilta.

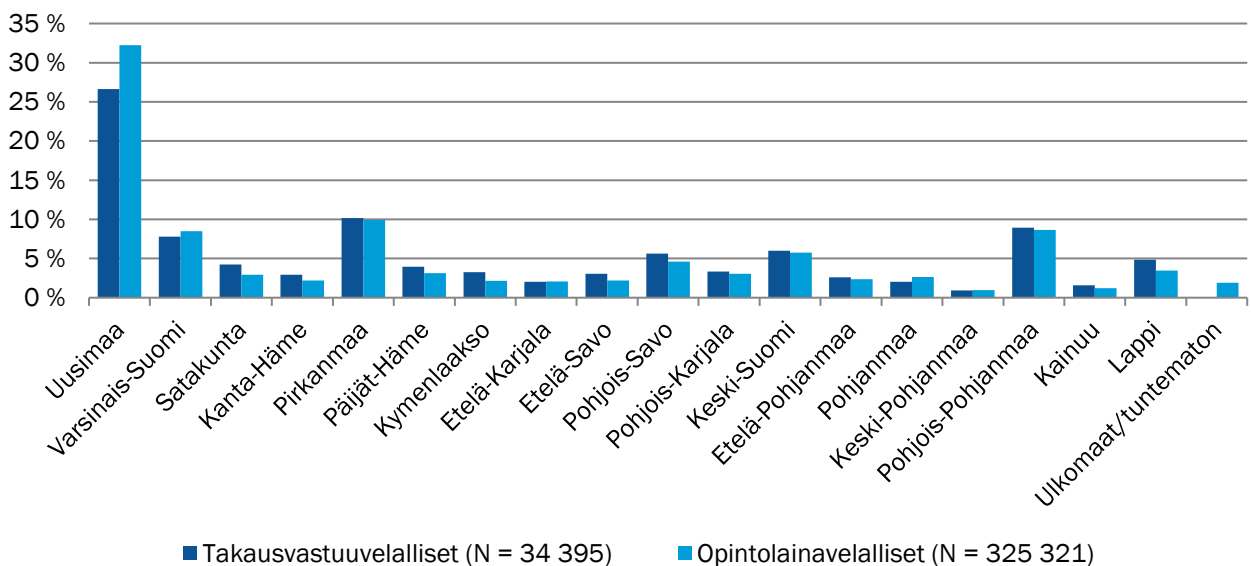
Kuten taulukosta 6 (s. 28) käy ilmi, enemmistö (58 %) opintolainavelallisista on naisia. Luvun 4.2 kuviosta 1 taas kävi ilmi, että myös pelkästään takausvastuuelallisista enemmistö (52 %) oli naisia. Kun otetaan huomioon kaikki takausvastuuelalliset, miehet nousevat enemmistöön. Opintolainavelallisista 36 prosenttia on alle 25-vuotiaita, kun taas takausvastuuelallisista alle 25-vuotiaita on 12 prosenttia. Molemmissa ryhmissä lähes puolet on 25–34-vuotiaita, kun taas 35–44-vuotiaiden joukko on takausvastuuelallisten joukossa huomattavasti suurempi.

Vertailtaessa opintolainavelallisten ja takausvastuuelallisten jakautumista maakunnittain (kuvio 11, s. 28) havaitaan, että opintolainavelallisista asuu Uudellamaalla suhteellisesti hie-
man suurempi osuus kuin opintolainan kanssa maksuvaikeuksiin joutuneista.

¹¹ Kaikista opintolainavelallisista viideltä puuttui tieto asuinmaakunnasta, vuoden 2014 tuloista sekä Kelan etuuksien saannista. Siviilisää-
dystä puuttui tieto 967 opintolainavelalliselta ja 53 takausvastuuelalliselta. Tarkastelussa ei ole mukana ulkomailla asuvia takausvastuue-
lallisia.

Taulukko 6. Opintolainavelallisten ja takausvastuuelallisten demografinen vertailu (%).

Taustamuuttuja		% takausvastuuelallisista (N = 34 395)	% opintolainavelallisista (N = 325 321)
Sukupuoli	Mies	52	42
	Nainen	48	58
Ikäluokka	15–24 v	12	36
	25–34 v	53	49
	35–44 v	27	12
	45–54 v	7	2
	55 v tai yli	2	1
Siviilisäätty	Naimaton	63	76
	Naimisissa	22	20
	Eronnut	14	3

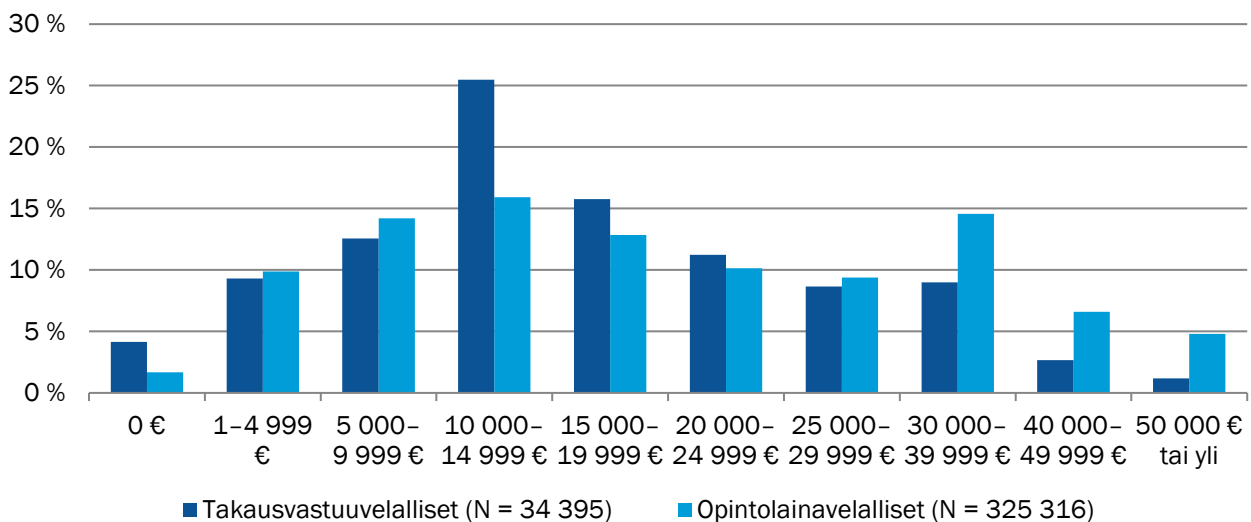
Kuvio 11. Takausvastuuelallisten ja opintolainavelallisten jakautuminen maakunnittain (%).

Tarkasteltaessa opintolainavelallisten ja takausvastuuelallisten sosiaaliturvaetuksien saantia, havaitaan, että opintolainavelallisissa on takausvastuuelallisia enemmän opiskelijoita, sillä 42 prosenttia heistä sai vuonna 2014 jotain opintoetuuksia, kun takausvastuuelallisista opintoetuuksia sai vain 7 prosenttia (taulukko 7, s. 29). Opintolainan takaisinmaksu aloitetaan yleensä noin kaksi vuotta valmistumisen jälkeen, joten maksuongelmatkin alkavat usein vasta opiskeluiden jo päätyttyä. Maksuvaikeudet näyttäisivät liittyvän usein työttömyyteen, sillä takausvastuuelallisista työttömyysturvaetuksia sai yli puolet. Opintolainavelallisista työttömyysturvaetuksia sai vuonna 2014 viidesosa. Takausvastuuelalliset saivat opintolainavelallisia useammin myös perhe-etuksia ja sairauspäivä- tai kuntoutusrahaa.

Taulukko 7. Eri sosiaaliturvaetuuksia saaneet takausvastuu- ja opintolainavelalliset vuonna 2014 (%).

Etuuslaji	% takausvastuuvelallisista (N = 34 395)	% opintolainavelallisista (N = 325 316)
Asumistuet	49	17
Työttömyysturvaetuuudet	53	21
Perhe-etuuudet	30	19
Opintoetuuudet	7	42
Eläkkeet	4	1
Sairauspäiväraha tai kuntoutusraha	11	4
Vammaistuet	1	1
Jokin Kelan etuus	79	70

Kun tarkastellaan opintolainavelallisten ja takausvastuuvelallisten jakautumista tuloluokkiin (kuvio 12), havaitaan, että molemmista ryhmistä noin neljäsosan tulot olivat vuonna 2014 alle 10 000 euroa. Takausvastuuvelallisista niin ikään neljäsosan tulot olivat 10 000–14 999 euroa, kun opintolainavelallisista siihen tuloluokkaan kuului noin 15 prosenttia. Opintolainavelallisten osuus painottui sen sijaan ylemmissä tuloluokissa (yli 30 000 euroa). Heissä on selvästi sekä pienituloisia opiskelijoita, että niitä, jotka ansaitsevat sen verran, että eivät ole joutuneet ongelmiin opintolainan takaisinmaksun kanssa.

Kuvio 12. Takausvastuu- ja opintolainavelallisten jakautuminen tuloluokkiin vuonna 2014 (%).

Opintolainavelallisten keskimääräiset tulot vuonna 2014 olivat 21 600 euroa (mediaani 18 000 euroa) ja takausvastuuvelallisten keskimääräiset tulot olivat 17 100 euroa (mediaani 14 600 euroa). Takausvastuuvelallisista työtuloja ei ollut lainkaan 44 prosentilla, kun taas opintolainavelallisista työtuloja vailla oli 16 prosenttia.

Opintolainavelallisten keskimääräinen laina oli vuoden 2014 lopussa 5 429 euroa (mediaani 4 239 euroa). Keskimääräinen summa, jonka Kela oli takaajana maksanut pankeille opintolainavelallisen jouduttua maksuvaikeuksiin, oli 5 012 euroa (mediaani 3 936 euroa). Tätä Kelalle maksettavaa takausvastuovelkaa oli vuoden 2014 lopussa jäljellä keskimäärin 4 224 euroa (mediaani 3 075 euroa). Opintolainan kanssa maksuongelmiin joutuminen ei siis näytä johtuvan epätavallisen suurista lainasummista, vaan ennemminkin pienistä tuloista.

5 YHTEENVETO

Tässä selvityksessä on kuvattu, keitä ovat Kelan toimeenpaneman perinnän asiakkaat demografisesti ja taloudellisen tilanteensa mukaan tarkasteltuina. Selvityksen kohteena olivat ne perinnän asiakkaat, joilla oli vuoden 2014 lopussa kesken etuuksien takaisinperintää, opintolainan takausvastuusaatavan perintää tai elatusapuvelan perintää, eli jotain Kelan toimeenpaneman perinnän kolmesta lajista. Asiakkaita on tarkasteltu pääasiallisesti omina ryhminään sen mukaan, minkä perintälajin perinnästä oli kyse, minkä lisäksi omana ryhmänään on tarkasteltu niitä, joilla oli kesken useamman perintälajin perintää. Selvityksessä on tarkasteltu sekä ryhmien keskinäisiä eroja, että eroja sopiviin viiteryhmiin, kuten opintolainavelallisiin tai Kelan etuuksia saaneisiin. Tarkastelu on tehty demografisten muuttujien ja vuoden 2014 tulotietojen pohjalta. Lisäksi on tarkasteltu, millaisista summista perinnässä on kyse.

Kaiken kaikkiaan Kelan toimeenpanemaa perintää oli vuoden 2014 lopussa kesken 170 812 henkilöllä, joista 8 129 henkilöltä puuttui tarkastelussa keskeiset väestö- ja verotustiedot. Tarkastelussa mukana olevista 162 683 henkilöstä reilulla puolella eli 88 740 henkilöllä oli kesken pelkästään etuuksien takaisinperintää. Pelkästään opintolainan takausvastuusaatavan perintää oli kesken noin 19 945 henkilöllä ja pelkästään elatusapuvelan perintää noin 31 101 henkilöllä. Useampaa perintälajia oli kesken 22 897 henkilöllä.

Selvityksen pohjalta voidaan todeta, että perinnän asiakkaita ei ole mielekästä tarkastella yhtenä ryhmänä, vaan nimenomaan sen mukaan, minkä perintälajin perintää heillä oli kesken. Se, että kaikki perinnän asiakkaat koottiin yhteen tässä selvityksessä, toi tietoa ryhmien välisistä eroista ja ennen kaikkea esiin myös sen ryhmän, jolla on kesken useamman perintälajin perintää. Tarkastelussa tämä ryhmä osoittautui selvästi yhden perintälajin asiakkaita pienituloisemmaksi, minkä lisäksi perinnässä olevat summat (sekä perittäväksi päätetyt että jäljellä oleva saatava) olivat heillä perintätapausten kasautumisen vuoksi isompia. Lähes 60 prosenttia heistä sai työttömyystukia vuonna 2014. Toisaalta ryhmä oli pienituloisuudestaan huolimatta maksanut perintää keskimäärin enemmän kuin esimerkiksi ne, joilla oli kesken pelkästään etuuksien takaisinperintää tai opintolainan takausvastuusaatavan perintää.

Vertailtaessa keskenään pelkästään yhden perintälajin asiakkaita elatusapuvelalliset erottuivat etuuksien takaisinperinnän ja opintolainan takausvastuusaatavan perinnän asiakkaista sekä demografisten että tulotietojensa perusteella. Pelkästään elatusapuvelalliset olivat pääasiassa keski-ikäisiä, usein eronneita, miehiä. Heidän tulotasonsa oli myös hieman muita parempi, kuitenkin selvästi koko väestön ja erityisesti työikäisen väestön tulotaso matalampi. Elatusavun

perinnässä perittäväksi päätetyt summat olivat keskimääräistä isompia, mutta niitä myös perittiin tehokkaasti, sillä lapsen elatusta pidetään ensisijaisena.

Sekä pelkästään etuuksien takaisinperinnän että pelkästään opintolainan takausvastuusaatavan perinnän asiakkaiden joukossa painottuivat nuorten ja naimattomien osuudet. Molemmilla ryhmissä keskimääräinen tulotaso oli huomattavasti koko väestöä ja työikäistä väestöä matalampi. Nämä kaksi perintälajia erosivat toisistaan lähinnä perintäsummia tarkasteltaessa. Etuuksien takaisinperinnässä kyse oli 60 prosentissa tapauksista alle tuhannen euron perintäsummista, kun taas opintolainan takausvastuuvetäjä oli pääasiallisesti (95 prosentilla) kertynyt joitakin tuhansia euroja. Opintolainan kanssa maksuvaikeuksiin joutuneet vaikuttivat kuitenkin nostaneen opintolainaa melko kohtuullisesti, sillä maksuvaikeuksiin johtanut keskimääräinen lainasumma oli jopa hieman pienempi kuin opintolainaa ottaneiden keskimääräinen velka. Kaikkien opintolainan takausvastuuvetäjien joukkoa tarkasteltaessa huomionarvoista on myös se, että 42 prosentilla takausvastuuvetäjistä oli kesken myös jonkin muun perintälajin perintää, useimmiten etuuksien takaisinperintää.

Pelkästään etuuksien takaisinperinnän tai pelkästään opintolainan takausvastuusaatavan perinnän asiakkaiden joukosta reilu kolmannes ei ollut lyhentänyt kesken olevaa perintävelkaa lainkaan tai maksanut ylipäänsä mitään perintään liittyviä maksuja vuoden 2014 aikana. Vaikka sekä etuuksien liikamaksuja että takausvastuusaatavaa peritään myös ulosoton kautta, se ei selkeästi ole Kelan näkökulmasta yhtä tuloksellista kuin elatusapuvelan perintä. Ne eivät olekaan elatusapuvelan kaltaisessa erityisasemassa suhteessa muihin velkoihin.

Minkälaisia johtopäätöksiä tuloksista voidaan sitten vetää? Kelan perinnän asiakkuus näyttää liittyvän elämänvaiheisiin ja -tilanteisiin, joilla on myös aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan yhteys velkaongelmiin. Suomalaisten velkaongelmia kattavan rekisteriaineiston avulla selvittäneet Oksanen ym. (2015) havaitsivat, että muun muassa nuorilla, miehillä, eronneilla sekä matalassa sosioekonomisessa asemassa olevilla on muita useammin ongelmia juuri julkisen velan (esim. verot, sakot) kanssa. Kuten todettua, Kelan kaikkien eri perintälajien asiakkaat olivat keskimääräistä pienituloisempia ja lähes puolet heistä sai vuonna 2014 jotain työttömyysturvaetuutta. Asumistukea sai niin ikään lähes puolet kaikista perintäasiakkaista. Muista riskitekijöistä etuuksien takaisinperinnän ja opintolainan takausvastuusaatavan asiakkaiden joukossa nousi esiin nuoruus ja elatusapuvelallisten joukossa miessukupuoli ja eronneisuus. Nuorten osuus etuuksien takaisinperinnän asiakkaissa voikin hyvin johtua siitä, että nuorten elämäntilanne on usein melko vakiintumaton juuri asumiseen ja työntekoon liittyen. Niissä tapahtuvat muutokset vaikuttavat etuuksien saantiin ja liikamaksua syntyy helposti, jos muutoksista ei ilmoita ajoissa.

Sosiaaliturvan ja (pienen) työtulojen yhdistämiseen on viime aikoina kiinnitetty enemmän huomiota, mikä saattaa jatkossa helpottaa erityisesti elämäntilannemuutoksista johtuen etuuksien takaisinperinnän asiakkaiksi päätyneiden asemaa. Vuoden 2017 alussa alkaneella perustulokokeilulla tavoitellaan työnteon kannustavuuden lisäämistä, mutta myös sosiaaliturvan ja työnteon yhdistämiseen liittyvän byrokratian vähentämistä. Sen sijaan opintolainan takausvastuuvetäjien taustoja tarkasteltaessa muutokset opintotuessa näyttäivät huolestuttavilta. Lai-

naosuuden lisääminen ja opintorahan pienentäminen ohjaavat opiskelijoita ottamaan enemmän lainaa, mikä erityisesti heikon työllisyystilanteen aikana voi johtaa lainan takaisinmaksuongelmiin, kuten työttömien iso osuus takausvastuuvellallisten joukosta osoittaa.

Kaikkiaan rekistereiden pohjalta tehty tarkasteltu Kelan perinnän asiakkaista piirtää kuvan keskimääräistä heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevista henkilöistä, joiden elämässä perintä voi aiheuttaa kohtuuttoman taakan. Toisaalta nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän hyväksyttävyyttä ja toimivuutta edellyttävät sitä, että sosiaaliturvaetuuksiin liittyy ehtoja, joiden noudattamista myös valvotaan.

LÄHTEET

Hellsten Katri, Uusitalo Hannu, toim. Näkökulmia sosiaaliturvan väärinkäyttöön. Helsinki: Stakes, Raportteja 245, 1999.

Karjalainen Tiina. Asenteella! Kelan etuuskäsittelijöiden näkemykset etuuskäytöstä. TOPSOS – Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus. Turku: Turun yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, 2014.

Kela. Takaisinperintä. Päivitetty 14.11.2016. Helsinki: Kela, 2016a.
Saataavissa: <http://www.kela.fi/kelan-etuusohjeet_ohjeet-etuuksittain>. Viitattu 15.12.2016.

Kela. Opintolainan takausvastuuperintä. Päivitetty 17.11.2016. Helsinki: Kela, 2016b.
Saataavissa: <http://www.kela.fi/kelan-etuusohjeet_ohjeet-etuuksittain>. Viitattu 15.12.2016.

Kela. Elatusapuvelan perintä. Päivitetty 13.05.2016. Helsinki: Kela, 2016c.
Saataavissa: <http://www.kela.fi/kelan-etuusohjeet_ohjeet-etuuksittain>. Viitattu 15.12.2016.

Kela. Opintotuki. Omat tulot. Helsinki: Kela, 2016d. Päivitetty 20.4.2016. (Muokattu 8.12.2016.) Saataavissa: <<http://www.kela.fi/opintotuki-omat-tulot>>. Viitattu: 15.12.2016.

Kela. Opintotuki. Opintolaina. Helsinki: Kela, 2016e. Päivitetty 21.4.2016. (Muokattu 28.4.2016.) Saataavissa: <<http://www.kela.fi/opintotuki-opintolaina>>. Viitattu 15.12.2016.

Koivula Piia. Palvelun laatu Kelan opintotukikeskuksen perintäasiakkaiden puhelinpalvelussa. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2014.

Lait:

L 65/1994. Opintotukilaki.

L 705/2007. Ulosottokaari.

L 580/2008. Elatustukilaki.

L 938/2014. Laki yleisestä asumistuesta.

Launiemi Heikki. Maksan minkä jaksan. Yhdenvertaisuuden toteutuminen Kelan takaisinperinnästä luopumisesta koskevassa ratkaisukäytännössä. Julkaisussa: Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kela, Teemakirja 13, 2014. 228–252.

Mankonen Tiina. Passiiviperinnän käytettävyys: Case: Kelan perintäkeskus. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2015.

Niemelä Johanna. Yhdenvertaisuusperiaatteen soveltaminen julkisoikeudellisessa perinnässä. Tampere: Tampereen yliopisto, 2015.

Niemelä Mikko, Kangas Olli. Väärinkäyttö syö sosiaaliturvan kannatuspohjaa. *Sosiaalivakuutus* 2008 (3-4): 8-10.

Oikeuslaitos. Ulosotto. Oikeuslaitos 2016. Saatavissa: <<https://oikeus.fi/ulosotto/fi/index.html>>. Viitattu 15.12.2016.

Oksanen Atte, Aaltonen Mikko, Rantala Kati. Social determinants of debt problems in a Nordic welfare state. A Finnish register-based study. *Journal of Consumer Policy* 2015; 38: 229-246.

Rautiainen Pauli. Vakuutusyhteiskunnan väärinkäyttäjät: Sosiaaliturva- ja vakuutusvilppi Suomessa. *Oikeus* 2016; 45 (4): 507-529.

Soininen Tiina. Sähköisen asiointipalvelun kehittäminen Kelan perintäkeskuksen asiakkaille. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2016.

Sosiaalibarometri 2013. Ajankohtainen arvio hyvinvoinnista, palveluista sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, 2013.

THL. Lapsen elatus ja huolto 2014. Helsinki: THL, SVT, 2015. Saatavissa: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201505299612>>. Viitattu 27.12.2016.

Tilastokeskus. Syntyneet. Helsinki: Tilastokeskus, SVT, 2016a. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/synt/2015/02/synt_2015_02_2016-12-08_tie_001_fi.html>. Viitattu 27.12.2016.

Tilastokeskus. Suomi lukuina 2016. Helsinki: Tilastokeskus, 2016b. Saatavissa: <http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_sul_201600_2016_16180_net.pdf>. Viitattu 27.12.2016.

Tilastokeskus. Tulonjakotilasto. Helsinki: Tilastokeskus, SVT, 2016c. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/tjt/2014/02/tjt_2014_02_2016-04-01_kat_003_fi.html>. Viitattu: 29.3.2017.

Toikka Tuula. Opintolainojen takaisinmaksuongelmat. Rekisteriselvitys vuosien 2001-2003 aikana valtion takausvastuunsa perusteella maksamista lainoista. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 36, 2004.

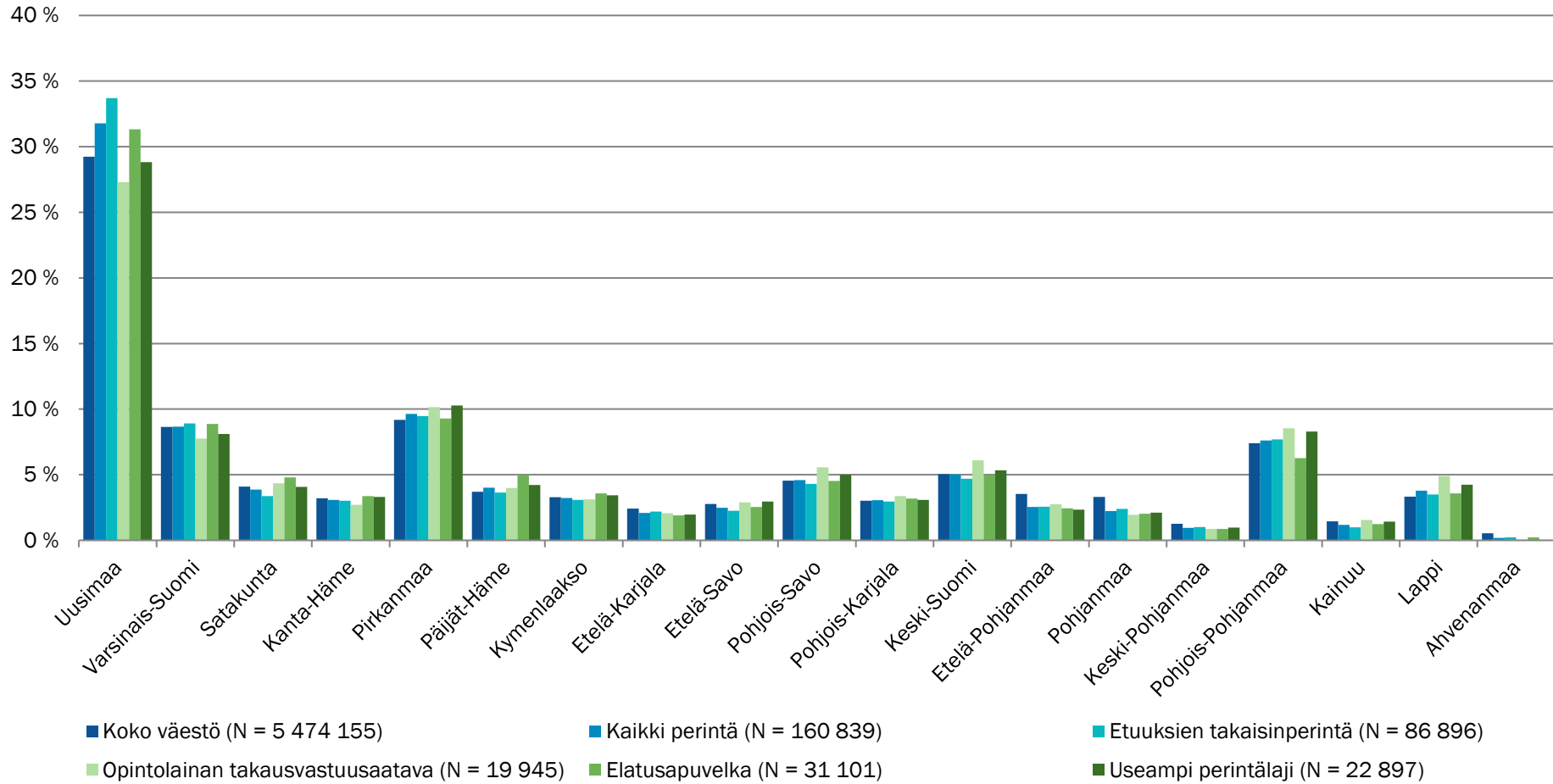
Toikka Tuula. Opintolainojen takaisinmaksuongelmat. Rekisteriselvitys vuosien 2001-2004 aikana valtion takausvastuunsa perusteella maksamista lainoista. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 45, 2005.

Yle Kioski. Opiskelijat ja muut pienituloiset, varautukaa pahimpaan: Kela perii kaiken kerralla ja uhkaa ulosotolla. Päivitetty: 16.4.2015. Yle, 2015. Saatavissa: <<http://kioski.yle.fi/omat/opiskelijat-ja-muut-pienituloiset-varautukaa-kela-perii-kaiken-kerralla>>. Viitattu 29.4.2016.

LIITTEET

Liite 1

Liitekuvio 1. Perinnän asiakkaiden jakautuminen maakunnittain (%).

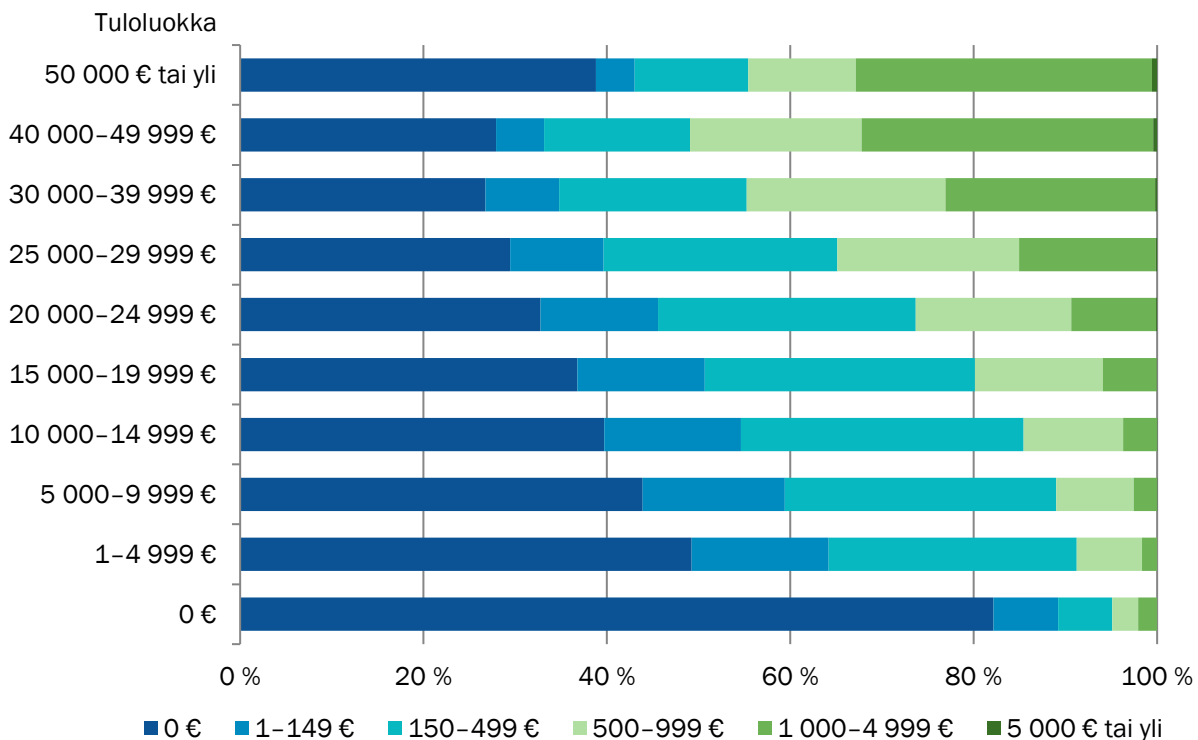
Liite 2

Liitetaulukko. Perinnän asiakkaiden jakautuminen tuloluokkiin vuoden 2014 bruttotulojen perusteella (lkm, %).

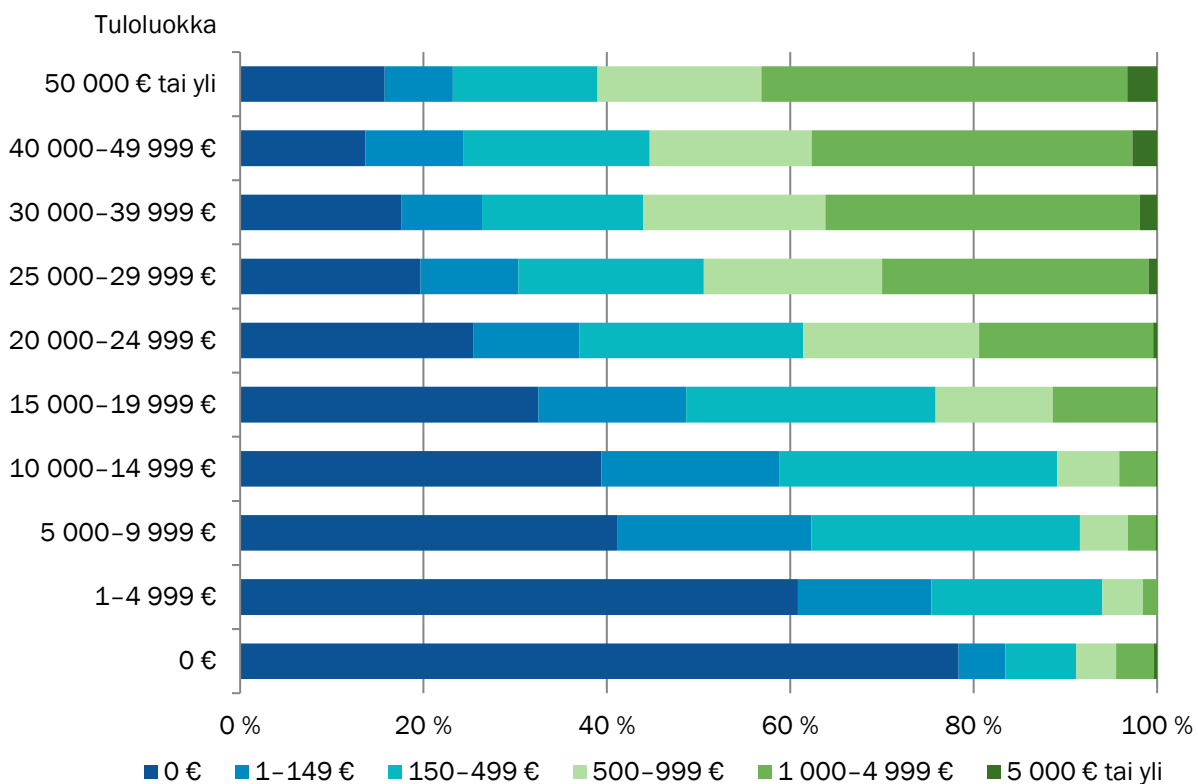
Tuloluokka	Kaikki perintä		Etuuksien takaisinperintä		Opintolainan takausvastuusaatava		Elatusapuvelka		Useampi perintälaji	
	Henkilöä	%	Henkilöä	%	Henkilöä	%	Henkilöä	%	Henkilöä	%
0 €	5 296	3	2 029	2	804	4	1 355	4	1 108	5
1-4 999 €	14 987	9	8 882	10	1 560	8	2 042	7	2 503	11
5 000-9 999 €	20 331	13	12 385	14	2 208	11	2 481	8	3 257	14
10 000-14 999 €	39 250	24	19 617	22	4 932	25	8 101	26	6 600	29
15 000-19 999 €	25 753	16	15 350	17	3 177	16	3 743	12	3 483	15
20 000-24 999 €	17 681	11	10 430	12	2 363	12	2 663	9	2 225	10
25 000-29 999 €	13 568	8	7 395	8	1 881	9	2 681	9	1 611	7
30 000-39 999 €	16 758	10	8 525	10	2 055	10	4 624	15	1 554	7
40 000-49 999 €	5 811	4	2 709	3	629	3	2 043	7	430	2
50 000 € tai yli	3 248	2	1 418	2	336	2	1 368	4	126	1
Yhteensä	162 683	100	88 740	100	19 945	100	31 101	100	22 897	100

Liite 3

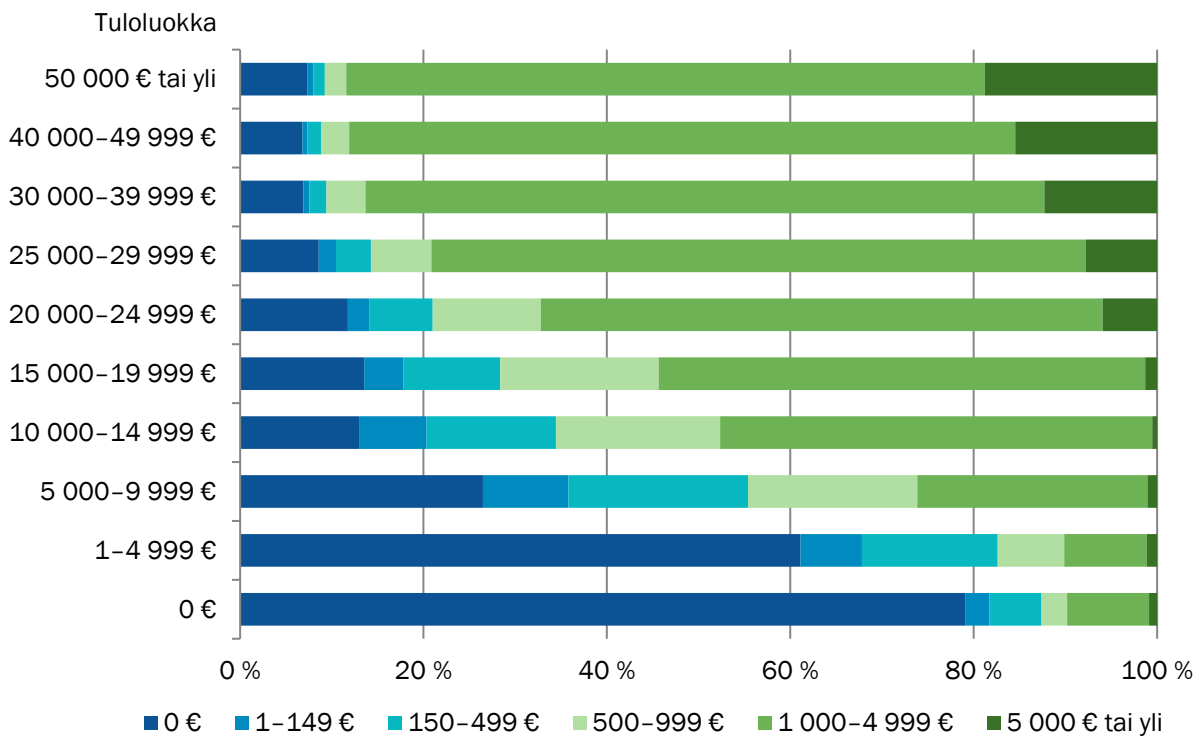
Liitekuvio 2. Takaisinperintäasiakkaiden perintävelan lyhennykset tuloluokittain vuonna 2014 (%).

Liitekuvio 3. Takausvastuuvellallisten perintävelan lyhennykset tuloluokittain vuonna 2014 (%).

Liitekuvio 4. Elatusapuvelallisten perintävelan lyhennykset tuloluokittain vuonna 2014 (%).

Liitekuvio 5. Useamman perintälajin asiakkaiden perintävelan lyhennykset tuloluokittain vuonna 2014 (%).

